

Slovenski Pravnik

Glasilo društva „Pravnik“ v Ljubljani

VSEBINA:

1. Dr. Božidar Kobè: Osnovni problemi reforme delniškega prava.
(Konec). 141
2. Dr. Alojzij Finžgar: Sporazumna delitev zapuščine. (Konec). . . 153
3. Dr. Lev Svetek: Prekočasno delo 162
4. Književna poročila 169
5. Razne vesti 171
6. Odločbe kasacijskega sodišča v kazenskih stvareh II, št. 438 do
446 (p. 29, str. 449—460).

V LJUBLJANI 1942-XX.

UREDNIK: DR. RUDOLF SAJOVIC

Tiskali J. Blasnika nasl., Univerzitetna tiskarna in litografija d. d.
v Ljubljani. — Odgovoren F. Kralj.

Rokopisi naj se pošiljajo:

Uredništvo „Slovenskega Pravnika“ v Ljubljani, Cesta Viktorja
Emanuela III, št. 16/I.

Izhaja mesečno. — Naročnina 25 L na leto.

Članarina (naročnina) naj se nakazuje na poštočekovni račun št. 11.870
(Društvo „Pravnik“ v Ljubljani).

Naročnina za „Slovenski Pravnik“ znaša 25 lir. Gg. naročnike prosimo, da zaostalo naročnino čimprej poravnajo. Poslužijo naj se v to priloženih položnic. Reklamacije naj se naslavljaajo tjakaj; upoštevajo se samo prvih 14 dni potem, ko je list izšel. Prav tam se dobe:

Slovenski Pravnik l. 1909 do 1922 à 15,20 L, posamezni snopiči à 5,70 L.

Slovenski Pravnik l. 1923, dalje à 30,50 L, posamezni snopiči (dvojne številke) po 5,70 L, št. 11 do 12 l. 1935 po 11,50 L.

Posamezni nepopolni izvodi II. knjige Odločb kasacijskega sodišča v civilnih stvareh (manjkata 2 ali 3 pole) po 15,20 L.

Posamezne pole kasacijskih odločb, kolikor so v zalogi, po 3 L.

Pol stoletja Društva „Pravnik“. Spominska knjiga. 1939. Cena 23 L.

Mnenja o Predhodnem načrtu državlanskega zakonika za Kraljevino Jugoslavijo. Cena 30,50 L. Posamezne pole po 2 L.

Spomenica na drugi Kongres pravnika po 9,25 L.

Spomenica Kongresa pravnikov 1939 po 17,20 L.

Dr. M. Dolenc: Simbolična pravna dejanja in izražanja med Slovenci — po 5,70 L.

Dr. J. Agneletto: Prva knjiga novega italijanskega državlanskega zakonika — po 5,70 L.

Dr. Fr. Skabernè: Slovenski advokati in javni notarji v književnosti, znanosti in politiki — po 5,70 L.

Uporedna slavenska pravniška terminologija — po 11,50 L.

Dr. Anton Urbanc: Zavarovalno pravo 1939. (broš.).

Odprema in poštnina se zaračunata posebej.

V posebne, enotne platnice veže posamezne letnike „Slovenskega Pravnika“ knjigoveznica J. Žabjek v Ljubljani, Dalmatinova ulica.

Slovenski Pravnik

Leto LVI.

Ljubljana, avgusta 1942-XX.

Štev. 7.—8.

Osnovni problemi reformе delniškega prava.

Dr. Kobè Božidar, sodniški pripravnik.

(Konec.)

IX. Zaščita pred zlorabo večinskega načela skupščine.

34. Osnovno demokratično načelo, namreč da si skupina delničarjev, ki ima v rokah večino družbinega kapitala, pridobi odločilen vpliv v družbi, povzroči nujno zahtevo po zaščiti družbine manjšine, posameznega delničarja ter družbinega podjetja, v čigar škodo lahko zlorablja skupščinska večina večinsko načelo. Zakonodavec mora torej rešiti opetovano omenjeni problem nasprotstva interesov kapital-ske večine in manjšine kakor tudi neupoštevanja načela, izvrševati članske pravice in zlasti glasovalno pravico v skladu z interesi kolektivnosti delničarjev in družbinega podjetja. Vendar naletimo pri splošni in načelni izključitvi glasovalne pravice v primerih nasprotstva interesov posameznega delničarja z družbinimi interesi na izvestne težkoče. Vsak delničar ima namreč možnost, da stremi v družbinem poslovanju tudi za zadovoljitvijo svojih individualnih interesov. Te možnosti se delničar naravno v veliki meri poslužuje. Če torej delničar v konkretnem primeru zasleduje lastno korist, ki pa ni v skladu z družbinimi interesi, dobi táko stremljenje svoj pomen šele takrat, kadar so oškodovani drugi delničarji ali pa družba in njeno podjetje. Ali ne moreta tega preprečiti že pravica izpodbijati skupščinski sklep in odškodninska odgovornost onega, ki je v izvrševanju glasovalne pravice le-to zlorabil v škodo družbe? Proti izključitvi glasovalne pravice zaradi nasprotstva interesov se često navaja važen razlog, češ da se na ta način prepušča odločanje o važnih družbinih poslih kapitalski manjšini, ki utegne terorizirati večino. Res vodi omejitev glasovalne pravice v teh primerih lahko do izločitve vpliva velikega delničarja ali skupine velikih delničarjev, tako da je odločitev v rokah kapital-ske manjšine. Zamislimo si lahko primer, da se delniška družba A, ki poseduje večinski del delnic družbe B, želi spojiti z družbo B. Na skupščini družbe B je družbi A zabranjeno izvrševanje glasovalne pravice

na osnovi v njeni lastnini nahajajočih se delnic družbe B, tako da odloča o spojitvi kapitaliska manjšina družbe B. Ta vedno lahko prepreči spojitev, dasi je v družbinem interesu koristna, zlasti če gre za konkurenčno podjetje. Praktične potrebe zato zahtevajo, da odločitev o družbinih poslih ne preide na nevplivno manjšino.

Navedeni razlogi, kakor tudi možnost izigravanja, so privedli številne delniškopravne pisce¹⁶⁸ do odklonitve t. zv. generalne klavzule,¹⁶⁹ ki prepoveduje izvrševanje glasovalne pravice v poslih, ki so protivni družbinim interesom, a prinašajo delničarjem individualne koristi. Tudi „Aktiengesetz“ (§ 114/5) je omejil dosedanje določbe § 252/3 HGB ter odvzel delničarju glasovalno pravico le pri sklepanju o oprostitvi od obveznosti, kakor tudi pri sklepanju, ali naj se zoper njega uveljavlja nek zahtevki ali ne. Nevarnost zlorabnega izvrševanja glasovalne pravice naj bi bila zmanjšana spričo dalekosežne možnosti izpodbijanja sklepa skupščine (§ 197/2) ter odškodninske odgovornosti z vidika nasprotovanja dobrim šegam in običajem (§ 826 BGB).

Ko izhajamo iz načela čim večjega upoštevanja interesov kolektivnosti delničarjev ter družbinega podjetja, potem je generalna klavzula, uveljavljena v § 270 ntz.¹⁷⁰ (prim. tudi čl. 307 it.), docela na mestu, zlasti ko vemo, da je na uspešnem poslovanju v družbinem interesu večkrat interesiran le manjši del osnovne glavnice, ne pa veliki delničarji, ki zasledujejo neredko le svoje osebne koristi.¹⁷¹ Vprašati se moramo vendarle, ali ni določba odveč, ko ustanavlja zakon široko pravico izpodbijanja sklepa skupščine tudi iz razloga, da nasprotuje sklep dobrim običajem v poslovnem življenju in more oškodovati družbine interese (§ 285/1 ntz.), kar dosedanje pravo ni poznalo, in sled-

¹⁶⁸ Goldschmidt, Grundfragen, 72; Gaillard, op. cit., 81 značilno karakterizira splošno izključitev glasovalne pravice zaradi nasprotstva interesov kot „généant, souvent inefficace et presque toujours dangereux.“

¹⁶⁹ Prim. franc. načrt Lesaché: „dans une assemblée les actionnaires dont l'intérêt est opposé à celui de la société ne peuvent, soit par eux-mêmes, soit par personnes interposées, prendre part au vote des résolutions dans lesquelles existe cette apposition d'intérêt.“

¹⁷⁰ „Delničar, ki bi imel bodisi za svoj bodisi za tuj račun pri določenem poslu interes, ki je nasproten družbinemu interesu, pa ve, da si ti interesi nasprotujejo, glede tega posla ne sme glasovati ne v svojem ne v tujem imenu, kakor tudi ne po zastopniku. Če ravna zoper to, odgovarja za škodo, ki bi jo družba od tega pretrpela, razen če dokaže, da je bila večina dosežena tudi brez njegovega glasu.“

¹⁷¹ Gl. Obrazložnje k §§ 270, 271 ntz.

njič, ko poznamo tudi odškodninsko odgovornost zaradi zlorabe pravice (§ 1295/2 odz.). Domnevati moremo, da se je zakonodavec raje odločil za preventivni ukrep v obliki generalne klavzule ter vzel delničarju glasovalno pravico v spekulativnih poslih, zlasti ko celo inozemska judikatura (nemška, italijanska, francoska) na področju izpodbijanja sklepa skupščine z vidika nasprotovanja dobrim običajem v poslovnem življenju oziroma na osnovi načela o zlorabi pravice še do danes ni docela razjasnila spornega problema, marveč proglasila oškodovanje družbinih interesov le v izrazito jasnih primerih.¹⁷² Podobna je stvar z odškodninsko odgovornostjo zaradi zlorabe pravice spričo težko dokazljivega uveljavljanja na osnovi § 1295/2 odz.¹⁷³

35. V modernih delniških zakonih so do podrobnosti izvedena številna preventivna sredstva za zaščito interesov kapitalske manjšine s tzv. manjšinskimi pravicami, bodisi glede zastopstva v upravi in nadzorstvu, bodisi glede sklica skupščine, popolnjevanja dnevnega reda itd. Vse te pravice imajo zgolj ta smoter, da se prepreči poslovanje, ki bi moglo oškodovati interese družbe in njenega podjetja ter upravičene interese manjšine, kakor tudi posameznega delničarja. Toda eno izmed najučinkovitejših sredstev zaščite je uveljavljeno s široko pravico izpodbijanja skupščinskega sklepa, ki mora biti zagotovljena ne le družbini manjšini, nego vsakemu posameznemu delničarju v interesu vseh delničarjev in delniške družbe kot celote.

36. Razveljavitev skupščinskega sklepa zaradi zlorabe večinskega načela na škodo interesov družbine manjšine, družbe kot celote in njenega podjetja. Ko je zakonodavec

¹⁷² Prav iz tega razloga so določbe novega nemškega delniškega zakona (§ 114/5) močno grajali (J. Gierke, II, 243).

¹⁷³ Kakor je generalna klavzula povzročila mnogo ugovorov, tako je odvzem glasovalne pravice delničarju — članu uprave ali družbinemu nameščencu in delničarju, ki bi na kakršen koli drug način sodeloval pri kakem družbinem poslu, pri sklepanju o razrešnici uprave skorajda nesporen ter izveden v vseh novejših delniških zakonih (§ 271 ntz.; § 114/5 nem.; čl. 695/1 OR; čl. 507/5 it. glede odgovornosti upravnih organov). Važen razlog, da se z odvzemom glasovalne pravice prepusti odločanje o razrešnici kapitalski manjšini, ki je nerazpoložena do uprave z večinskim zaledjem, in pa možnost izigravanja sta francosko judikaturu privedla do priznanja glasovalne pravice celo v tem primeru (David, *Protection des minorités dans les sociétés par actions*, 1929, 69). Ob poudarjanju in uveljavljanju kolektivistične tendence je tudi izločitev članov uprave od odločanja o lastni razrešnici pravilna ter docela na mestu.

ustanovil gospodstvo večine kot osnovno delniškopravno načelo, je nedvomno ravnal v prepričanju, da bo vsak delničar podvrget svojo voljo in svoje individualne interese skupnim interesom delničarjev, kakor tudi interesom družbe, kar naj bi ustrezalo tudi interesom vsakega posameznega delničarja. Izhajal je pri tem iz osnove, da služi vse to, kar večina sklene, praviloma najboljše procvitu družbe in njenega podjetja. Če torej družbino večino vodi le skrb za čim večji gospodarski uspeh družbinega podjetja, ravna docela takó, kakor je zakonodavec pričakoval, čeprav bi bili pri tem morda interesi posameznih delničarjev zapostavljeni.

Že v dosedanjih izvajanjih smo spoznali veliko nevarnost, zlasti v današnjem kapitalističnem svetu gospodarskih koncentracij (v obliki sindikatov, trustov, kartelov in koncernov), da namreč kapitaliska večina ne izhaja iz načela, zasledovati interese družbe in njenega podjetja, nego skuša žrtvovati skupne družbine interese posebnim interesom večine delničarjev, največkrat peščice finančnih mogotcev, ki jim je edini cilj, združiti pod svojo kontrolo čim več delniških podjetij ter monopolizirati vse gospodarstvo. Zlorabo večinskega načela v očitno škodo družbe in celokupnosti delničarjev si najlažje predočimo z nekaterimi tipičnimi primeri. Zamislimo si dvoje delniških družb, v katerih so v večjem delu isti delničarji. Skupščina družbe A sklene z večino glasov, da se družbina imovina proda družbi B znatno izpod prave vrednosti. Večina delničarjev družbe A pridobi s tem mnogo več kot delničar v družbi B, nego izgubi v svojstvu delničarja družbe A. Oškodovani so pa oni delničarji, ki so v družbi A, ne pa v družbi B. Drugi primer: skupščina družbe A sklene z večino glasov (tudi lahko s kvalificirano) spojitev z družbo B, kjer ima „oblast“ ista večina delničarjev, v veliko škodo podjetja družbe A, ki je dosedaj kot samostojno konkurenčno podjetje izborno uspevalo v korist vseh delničarjev in družbe. — Člani uprave so v škodo družbe sklenili nek posel ter naj bi nasproti družbi odškodninsko odgovarjali. Kljub temu jim skupščinska večina podeli razrešnico in se s tem odpove odškodninskim zahtevkom v škodo družbe. — Člani uprave in nadzorstva razpolagajo z večino delniškega kapitala bodisi sami bodisi skupno z delničarji, katerih zaupniki so. V nasprotju z dejanskim finančnim stanjem družbe, kakor tudi v nasprotju z njih stvarnim delom si preskrbe preko skupščinske večine prekomerne dohodka. Sličen je primer, ko skupščinska večina določi s sklepom razdelitev preko-

merne dividende v očitnem nasprotju z dejanskim stanjem pridobitnega uspeha v škodo družbe.

Razumljivo je torej, da je problem zlorabe večinskega načela v skupščini zbranih delničarjev zbudil veliko pozornost delniškopravne literature in judikature, zlasti ko dosedanje določbe delniških zakonov problema niso niti načele, kaj šele pozitivno rešile.

a) Predvsem velja to za naše pozitivno pravo, v katerem o izpodbijanju skupščinskega sklepa ni sledu. Pičla sodna praksa priznava vendarle delničarjem pravico, da z ugotovitveno tožbo (v smislu § 323 cpp.) izpodbijajo sklepe skupščine, s katerimi so na njih škodo prekršeni zakon ali družbina pravila.¹⁷⁴ Tožbo na razveljavitev skupščinskega sklepa z vidika zlorabe večinskega načela v škodo družbinih interesov oziroma z vidika nasprotovanja dobrim šegam in običajem starejša sodna praksa na področju veljave Tz-a ne priznava,¹⁷⁵ pač pa jo priznava novejša avstrijska sodna praksa.¹⁷⁶ Kljub temu, da v naši sodni praksi ni takih primerov, ne smemo iz tega zaključiti, da problem na osnovi našega pozitivnega prava ni rešljiv. Prav tako, kot je nemška judikatura poiskala rešitev na osnovi nasprotovanja dobrim šegam in običajem v poslovnem življenju, kakor tudi na osnovi prepovedi zlorabe pravic na škodo drugega, ustanovljene v BGB, najdemo tudi v odz. določbe, ki nam kažejo, da je problem zlorabe večinske oblasti rešljiv zadovoljivo tudi po našem pozitivnem pravu. Opozorim naj le na določbe §§ 863/2, 914, 879 in zlasti § 19, kakor tudi § 1295/2 odz. glede odškodninske odgovornosti iz ravnanja proti dobrim šegam in običajem in iz zlorabe pravice. Delničarji, ki so zaradi sklepa egoistične večine oškodovani, lahko tožijo na povrnitev škode iz § 1295/2 odz. one večinske delničarje, ki so škodo namenoma povzročili na način, ki greši zoper „dobre šege“ oziroma pri izvrševanju glasovalne pravice imeli očiten namen, oškodovati interese družbine manjšine. Kadar bi bili oškodovani tudi družbini interesi, odgovarja slednjič delničar neposredno sami družbi za zlorabo svoje glasovalne pravice. Toda na osnovi navedenih določb je možna tudi tožba na razveljavitev skupščinskega

¹⁷⁴ Škerlj, Poništavanje odluka skupštine po zakonu o prirednim zadrugama, Arhiv za pravne i društvene nauke, 1939 (knj. XXXIX), 9; Staub-Pisko k čl. 224. Tudi srbski zakon o delniških družbah (1896) ne omenja izpodbijanja sklepa skupščine s tožbo. Praksa je dovolila le pritožbo na ministrstvo trgovine in industrije, toda tudi proti sklepom skupščine zaradi zlorabe večinskega načela; prim. Zebić, Akcijsko pravo, 1928, 96, 97. Izpodbijanje skupščinskega sklepa pozna sicer zakon o družbi z. o. z., toda v glavnem le za sklepe, s katerimi so prekršene prisilne določbe zakona (§ 41 št. 2.). Prim. tudi § 174 hrvatskega trgovskega zakona, ki priznava vsakemu delničarju tožbo, kadar se s sklepom prekršijo zakon (ne samo trgovinski, nego tudi odz., kakor tudi običajno pravo) in družbina pravila. Docela irelevantno je, ali je sklep za delničarje škodljiv ali ne. (Prim. Stražnický, Trgovački zakon, 1918, k § 174, odločba 6).

¹⁷⁵ Demelius, Das allgemeine Handelsgesetzbuch, 1937, k čl. 224, odl. 1. maj 1900.

¹⁷⁶ „Anfechtung ist nur zulässig wegen Verletzung der Satzungen, des Gesetzes, der guten Sitten oder wegen schweren Verstosses gegen die Verkehrssitte“; Demelius, k čl. 224, odl. 16. oktobra 1954, pač pod vplivom nemške judikature.

sklepa,¹⁷⁷ kadar ne bi bil v skladu z interesi vseh delničarjev in družbe, ampak bi nasprotno oškodoval tako interese družbe kakor delničarjev. V tem moramo videti tipičen primer nasprotovanja „dobrim šegam in običajem v poslovnem življenju“, zlasti ko se protivi osnovnemu načelu delniškega prava — enakosti delničarjev. Če imamo pred očmi dejansko poslovanje delniških družb, kjer povprečni delničar spričo pomanjkljive publicitete ter kontrolne funkcije in še bolj spričo svojega nezanimanja za družbine posle ne more točno presoditi koristnosti ali nekoristnosti družbinega poslovanja in skupščinskih sklepov, s katerimi skušajo uveljaviti svoje interese veliki delničarji, nam postane razumljivo, da se sodna praksa ni razvila. Saj je anonimnost družbinega poslovanja še izrazitejša od anonimnosti samih delničarjev. Zloraba večinskega načela se pokaže šele v dalekosežnih gospodarskih in finančnih poslih in njih posledicah, kakor nazorno kažejo primeri iz nemške, francoske in italijanske judikature.

b) Spričo velikega razvoja delniških podjetij v Nemčiji, kot industrijsko visoko razviti državi, je razumljiv tudi veliki razvoj nemške judikature na področju delniškega prava. Posebno problem zlorabe večinske oblasti je vzbudil mnogo pozornosti, saj nemški HGB razen omejitve glasovalne pravice zaradi nasprotovanja interesov v posameznih, za družbo sklenjenih poslih (§ 252/3), ni poznal izpodbijanja sklepov skupščine tudi v primerih, kjer so oškodovani interesi delničarjev in družbe, ker je § 271 HGB priznaval le izpodbijanje sklepa zaradi prekršitve zakona in družbinih pravil. Zloraba glasovalne pravice s strani egoistično usmerjene kapitalске večine je zato našla svojo mejo spričo pomanjkljive določbe § 252/3 HGB edinole v „nasprotovanju proti dobrim šegam v poslovnem življenju“ (§§ 138, 826 BGB), v upoštevanju načela „o dobri veri in poštenju“ pri izvrševanju pravnih poslov (§§ 157, 242 BGB) in slednjič v zlorabi pravice (§ 226: „Die Ausübung eines Rechtes ist unzulässig, wenn sie nur den Zweck haben kann, einem anderen Schaden zuzufügen“). Nemško vrhovno sodišče je v glavnem stalo na stališču, da zasledovanje individualnih nedružbinih interesov samo po sebi še ne nasprotuje dobrim šegam in običajem v poslovnem življenju, marveč morajo biti oškodovani konkretni interesi delničarjev ali kapitalске manjšine. Predpostavlja se, da družbina večina ne ravna v interesu družbe.¹⁷⁸ Izpodboben je tudi sklep, s katerim je oškodovana sama

¹⁷⁷ Sporno je, ali je izpodbijanje skupščinskega sklepa možno tudi na osnovi § 1295/2 (ev. v zvezi s § 1523) odz., čeprav se je nemška judikatura oprla tudi na § 826 BGB („Wer in einer gegen die guten Sitten verstossender Weise einem anderen vorsätzlich Schaden zufügt, ist dem anderen zum Ersatze des Schadens verpflichtet“). Tudi Klang, K § 1295/2 poudarja: „dass dort ein Verhalten gegen die guten Sitten vorliege, wo der Egoismus des Einzelnen mit dem der Gesellschaft in Widerspruch trete“. Tipičen primer zlorabe večinske oblasti kakor tudi zlorabe upravnih in nadzornih funkcij nam nudijo zanimive pravde IV a P 878/39 okrajnega sodišča in I Po 197/39, II Po 13/40 okrožnega sodišča v Ljubljani. Med drugim uveljavlja tožeča stranka (v prvi 151 zadružnikov) svoje pravice tudi na osnovi § 19 odz. K sreči je prišlo do poravnave.

¹⁷⁸ Hueck, Sittenwidrigkeit von Generalversammlungsbeschlüssen der AG und die Rechtssprechung des Reichsgerichts (Die Reichsgerichtspraxis im deutschen Rechtsleben, IV, 1929, 167); zlasti odl. RG 112, 14; Wieland, II, 206. — Poleg izpodbijanja skupščinskega sklepa se priznava odškodninska odgovornost iz zlorabe glasovalne pravice na podlagi § 826 BGB.

delniška družba kot taka in sicer celo v primeru, ko kapitalaska večina izglasuje sklep, škodljiv družbi in delničarjem, toda v korist drugemu podjetju, kjer ima ista večina delničarjev mnogo večji interes (RG 57, 202).

c) Italijanska in francoska judikatura kakor tudi delniškoppravna literatura sta prišli do docela podobnih zaključkov, čeprav je njih argumentacija drugačna. Rešitev problema iščeta v načelu, da je glasovalna pravica delničarju podeljena izključno v družbinem interesu. Zato je izpodbojen vsak sklep, ki ga kapitalaska večina ne stori v interesu družbe in celokupnosti vseh delničarjev. Zagovorniki te teorije, imenovane v italijanski doktrini „teoria dell'eccesso di potere“¹⁷⁹ so našli rešitev problema v upravnem pravu. Kakor poznamo v upravnem pravu izvrševanje oblasti po pristojnem upravnem organu in v skladu z zakonitimi določbami, toda ne v javnem interesu, tako gre tudi na področju delniškega prava za tipičen primer „prekoračenja oblasti“, kadar skupščinska večina ne izglasuje sklepa v interesu družbe, nego v namenu, da se okoristijo oni delničarji, ki razpolagajo z večino glasov, potrebnih za odobritev skupščinskega sklepa. Skupščinski sklep, ki ne nasprotuje niti zakonu niti družbinim pravilom (čl. 163 co), je izpodbojen samo zaradi dejstva, ker se z njim zasledujejo le egoistični in protidružbeni interesi s strani družbine večine. Na osnovi te teorije o zlorabi oblasti naj bi imel sodnik tudi možnost, da ne presoja samo zakonitosti sklepa, nego se spusti tudi v presojo koristnosti ali nekoristnosti v družbinem interesu (controllo di merito). Podobno rešitev vidimo v francoski literaturi in judikaturi. Tu je iz upravnega prava prevzeta „théorie du détournement de pouvoir“¹⁸⁰ logična posledica splošnega nauka o zlorabi pravice („abus des droits“). Vsaka pravica ima svoje meje. To velja za vse pravice; prav posebno vendar za pravice večine v delniških družbah. Delničarju je v družbinem interesu podeljena glasovalna pravica. Zato ni nevezana pravica, nego pravica zvezana s funkcijo: „droit-fonction“. Večinske pravice v skupščini zbranih delničarjev obstoje v interesu družbe in njenega podjetja. V tem je podana osnova za izpodbijanje sklepa skupščine, s katerim se zasledujejo le individualni interesi večinskih delničarjev. Ta rešitev je še sprejemljivejša pri onih piscih, ki izhajajo iz institucionalnega značaja delniške družbe.¹⁸¹ Posamez-

¹⁷⁹ Cernelutti, *Eccesso di potere nelle deliberazioni dell'assemblea delle anonime*, RDC, 1926, I, 176; proti Lordi, *Il così detto eccesso di potere nelle società anonime*, RDC, 1937, I, 131; Goldschmidt, *Recenti tendenze*, op. cit., 127, 159; Donati, *L'invalidità*, op. cit., 185 sl.

¹⁸⁰ David, *La Protection des minorités dans les sociétés par actions*, 1929, 41, 45, 46.

¹⁸¹ „Telle est la solution à laquelle conduit la théorie du détournement de pouvoir: la majorité ne doit prendre de résolutions que dans l'intérêt social; une délibération, par cela seul qu'elle n'est pas conforme à cet intérêt, est illicite, sauf à préciser ultérieurement les sanctions qui s'attachent à ce caractère. L'application de cette théorie au droit des sociétés paraît d'autant plus légitime qu'on a bien souvent fait ressortir le caractère administratif et institutionnel de toutes les sociétés par actions“. David, 51. Percerou, *Sur le régime juridique des sociétés par actions au point de vue du vote privilégié et de la protection des minorités*, Ann., 1932, 213 smatra, da je ta teorija nezadostna. Delničar ne zlorablja samo svoje pravice, marveč postopa „brez pravice“ kot mandatar, kadar izvrši naročeni posel v korist nekega drugega, ne pa mandanta.

nemu delničarju se poleg izpodbojne tožbe priznava tudi odškodninska tožba proti onim, ki so v njegovo škodo zlorabili glasovalno pravico (na osnovi čl. 1382 code civile). Zloraba pravice je osnova za izpodbijanje sklepa skupščine, protivnega družbinim interesom, tudi v švicarski judikaturi (z uporabo čl. 2 ZGB).

d) V anglo-amerikanskem delniškopravnem sistemu je večinska oblast v skupščini zbranih delničarjev omejena po t. zv. *ultra-vires* teoriji. Skupščinski sklep, ki nasprotuje družbinemu smotru, izraženemu v ustanovnem aktu („memorandum“) in s katerim kapitalna večina določno uveljavlja individualne interese na škodo manjšine, je ničen. Vsak delničar ima individualno pravico, da uveljavlja pred sodiščem ničnost takega skupščinskega sklepa.¹⁸²

Za pravilno rešitev tako važnega vprašanja, kakor nam ga predstavlja zaščita interesov družbe in njenega podjetja ter družbine manjšine, nam zadostuje, če se povrnemo na prejšnja izvajanja o zaščiti interesa podjetja. Gospodarski razvoj sam narekuje čim večje upoštevanje in razširjenje zamisli skupnosti v delniški družbi. Dolžnost zakonodavca-reformatorja je, da postavi v zakon določbe, ki naj sankcionirajo izvrševanje delničarjevih pravic v interesu družbinega kolektiva in družbinega podjetja. Egoističnemu interesu delničarja mora biti postavljen nasproti predvsem obči interes podjetja kot važnega faktorja narodnega gospodarstva.

Ne da bi videli v glasovalni pravici neko oblast, podeljeno delničarju v interesu delniške družbe in njenega podjetja ter po tem interesu tudi omejeno, ali primerjali delničarja z upravnim organom in slednjič z organom upravnega prava, moramo ugotoviti, da izvrševanje nobene pravice ni neomejeno. Osnova vsega našega problema obstoji torej v splošnem nauku o zlorabi pravice.¹⁸³ Načelo o zlorabi pravice, uveljavljeno v državljanskem pravu, je prvi korak socialne reforme, katere krajna

¹⁸² Smith, A summary of the law of companies, 1929, 50, 51; Ardigò, op. cit., 231 sl.; Schmey, Aktuelle Probleme des Amerikanischen Aktienrechts, ZHR, 96, 189. Prim. tudi Schlink, Die ultra-vires Lehre im englischen Privatrecht, 1935.

¹⁸³ Ripert, La règle morale dans les obligations civiles, 1925, 151; Marković, La théorie de l'abus des droits en droit comparé, 1936. Načelo o zlorabi pravice je uveljavljeno v predhodnem načrtu jsl. drž. zak. § 9: „Svako treba, da vrši svoja prava i ispunjava svoje dužnosti tako, kako zahteva poverenje i poštenje. S toga, naročito nije dopušteno vršiti svoje pravo jedino u cilju, da se drugome kome nanese šteta“; § 1242/2: „I onaj, ko namerno nanese štetu načinom, koji je protivan dobrim običajima ili propisu § 9, odgovoran je za to“. S tem bi bilo rešeno tudi sporno vprašanje § 1295/2 odz., namreč ali prepoved zlorabe pravice povzroča samo odškodninsko odgovornost, ali pa ima širše posledice (ev. n. pr. izpodbojnost skupščinskega sklepa). Določbe so povzete po že omenjenih §§ 226, 826 BGB in čl. 2 švic. ZGB.

točka je kolektivizem¹⁸⁴ kot zamisel utemeljenosti vsake pravice le v skupnem interesu.

S poudarjanjem kolektivistične in transpersonalistične tendence je v modernem delniškem pravu rešen problem zaščite kapitalske manjšine, kakor tudi družbe same in njenega podjetja ravno glede najvažnejšega in najučinkovitejšega zaščitnega sredstva: izpodbijanja skupščinskega sklepa, čeprav moderni delniški zakoni načelno ne izhajajo od ideje podjetja kot takega v sklopu narodnega gospodarstva. Pravo osnovo ogromne večine zakonskih odredb današnjega delniškega prava tvori zasebno pravna narava družbene pogodbe.

Če torej skupščinski sklep, izglasovan s strani egoistične večine („nasprotuje dobrim običajem v poslovnem življenju“), posega v interese družbe in kolektivnosti delničarjev ter oškoduje ali vsaj ogroža¹⁸⁵ konkretne interese, ima vsak delničar (kakor tudi posamezni upravni in nadzorni organi, ako bi z izvršitvijo sklepa postali kazensko ali odškodninsko odgovorni) pravico, da s tožbo zahteva razveljavitev (§§ 283, 284/4 ntz.; čl. 76 polj. zak.; čl. 307/2 it.; § 197/2 nem.: „dass ein Aktionär vorsätzlich gesellschaftsfremde Sonder Vorteile zu erlangen suchte“ —).¹⁸⁶ Izpodbijanje skupščin-

¹⁸⁴ Prim. § 1 državlanskega zakonika za RSFSR z dne 11. novembra 1922: „Zasebne pravice uživajo polno zakonsko zaščito z izjemo onih primerov, v katerih so v nasprotju z njih socialnim in gospodarskim smotrom.“ Določba velja prav tako za d. d., urejene v istem zakoniku (§§ 322—366) in kasneje s samostojnim reglementom z dne 17. avgusta 1927. — Spričo posebnega značaja tega gospodarstva odpade v delniških družbah borba kapitalske večine z manjšino; le-ta je nujno povezana ali z velikim številom delničarjev ali pa z obstojem velikih finančnih in industrijskih skupin, ki se bore za oblast v družbi. Zato zakonodavec ni polagal mnogo važnosti na zaščito manjšin, pač je ustanovil v čl. 84 tožbo za izpodbijanje skupščinskega sklepa, ki posega v osnovne pravice delničarjev. Zanimivo pa je, da sta tudi sovjetska literatura in judikatura razvili teorijo „ultra-vires“. Načrtno gospodarstvo je nujno povezano z neposrednim vplivom države na gospodarsko-produkcijsko dejavnost posameznih podjetij. Poslovanje podjetij, ki presega okvir namenjenega jim smotra v načrtnem gospodarstvu in ki ni v skladu z nalogami, vsebovanimi v statutih, je nično prav tako, kakor smo videli v anglo-amerikanskem sistemu primer glede skupščinskega sklepa. Gl. zanimivo razpravo Landkov, Die ultra-vires Geschäfte der Erwerbszwecke verfolgenden juristischen Personen in der Sovietunion, Zeitschrift für Ostrecht, 1927, 704.

¹⁸⁵ Obrazloženje k § 289 ntz.

¹⁸⁶ Nemški zakon, ki razlikuje med ničnostjo in izpodbijnostjo, smatra za ničn vsak sklep, ki po svoji vsebini nasprotuje dobrim običajem v poslovnem življenju (§ 195/4).

skega sklepa je najboljše orožje za zaščito manjšine, kakor tudi družbe, toda preprečiti je treba z druge strani, da delničar svoje pravice ne zlorabi v svojo izključno korist ter v škodo družbinih interesov. Odškodninsko so zato odgovorni oni tožilci, ki so zlonamerno ali iz velike nemarnosti vložili neutemeljeno tožbo (§ 287/3 ntz.; § 200/2 nem.). Zaščita občil javnih interesov je uveljavljena z določbo § 288 ntz., ki daje javnemu oblastvu možnost izpodbijati skupščinski sklep, kadar so s tem prekršene prisilne določbe zakona. Navedene določbe bistveno izboljšujejo dosedanjo pomanjkljivo ureditev tako važnega vprašanja, ki je povzročilo toliko sporov in teorij v delniškopравни literaturi. Velika novost in napredek je za našo pravno ureditev, ki tožbe iz navedenih razlogov sploh ne pozna, judikatura se pa niti v najmanjši meri ni razvila. Najvažnejša ugotovitev obstoji slednjič v tem, da je naš zakonodavec dejansko morda v mnogo večji meri upošteval gospodarski razvoj ter elementu kolektivizma vsaj v navedenih določbah namenil ono važnost, ki jo zasluži v interesu kolektivnosti delničarjev ter družbinega podjetja v narodnogospodarski funkciji.

Spoznali smo, da odgovarjajo že na osnovi sedanje pravne ureditve delničarji, ki zlorabijo svojo glasovalno pravico, s pogoji § 1295/2 odz. za vso povzročeno škodo. Dolžnost povrniti škodo izhaja iz načela učinkovite zaščite družbinih interesov kakor tudi interesov sodelničarjev, s katerimi jih veže medsebojno zaupanje in zvestoba. Vendar odškodninska odgovornost na osnovi samega § 1295/2, ki zahteva tudi stroge pogoje, ni zadostna. Z določbo § 598 ntz. glede odgovornosti za vsakršno zlorabo vpliva, kakor tudi z določbo že omenjenega § 270, je rešeno tudi to vprašanje.¹⁸⁷ Zakonodavec v ustanovitvi odškodninske odgovornosti iz zlorabe glasovalne pravice ni videl možnosti, da bi se iz tega razloga delničarji ne udeleževali skupščin ter se še manj kot doslej zanimali za družbino poslovanje. Tudi ni verjetno, da bi se v glasovanje vnesla neka negotovost. Nasprotno, grožnja z odškodninsko odgovornostjo bo delničarje odvrnila od zasledovanja izključno svojih osebnih koristi ter jim pokazala pot medsebojne zvestobe in zaupanja. Zato v ntz. odškodninska odgovornost iz zlorabe glasovalne pravice ni izključena; nasprotno jo nemški zakonodavec izrečno izključuje (§ 101/7), ker hoče sankcionirati popolno svobodo glasovanja (pač velja še vedno § 826 BGB). Zadostovala naj bi le tožba za razveljavitev skupščinskega sklepa.

X. Odgovornost.

37. Dosedanja izvajanja bi bila nezadostna, če se ne bi vsaj bežno dotaknili vprašanja odgovornosti organov, kakor

¹⁸⁷ Če delničar proda delniški družbi svoje zasebno podjetje po izredno visoki ceni ter je zadeven skupščinski sklep izglasovan s pomočjo njegovih glasov, postane odškodninsko odgovoren na osnovi § 270 ntz. Toda zakon gre še dalje; ustanavlja namreč tudi dalekosežno kazensko odgovornost za zlorabe pri glasovanju (§ 407).

tudi vseh oseb, ki zlorabljaajo svoj vpliv v škodo interesov delničarjev in družbinega podjetja. Kakor smo že poudarili, je problem odgovornosti v delniških družbah bolj sekundarne narave, kajti naloga zakonodavca je v prvi vrsti, da s preventivnimi sredstvi, zlasti z učinkovito kontrolo, prepreči oškodovanje družbe in posameznega delničarja. Ker vemo, da tudi najskrbneje izbrana preventivna sredstva z učinkovitim in neodvisnim nadzorstvom ne morejo uspešno preprečiti zlorab in izigravanja zakonskih določb, zato je moderni zakonodavec polagal veliko važnost na odgovornost, ki v dosedanjih zakonih ni zadoščala.¹⁸⁸ V tem pogledu mimogrede omenim vzorne določbe o civilni in kazenski¹⁸⁹ odgovornosti, ustanovljene v ntz. (§§ 389—404; 405—414) in zlasti zenačenje vodilnih nameščencev z upravnimi organi (§ 396), odgovornost za ravnanje po nalogu (§ 398).

Odškodninsko odgovornost uveljavlja predvsem družba in v primeru neposredne škode tudi vsak delničar (ter upnik — § 401/9). Ker so upravni in nadzorni organi (z vodilnimi nameščenci) dejanski predstavniki kapitalške večine, ki jih je tudi postavila, zato je prav verjetno, da večina ne bo vselej uveljavljala odškodnine, marveč nasprotno celo izglasovala razrešnico. Zato daje zakon posameznemu delničarju individualno in subsidarno tožbo s pogojem, da se ji ne odreče bodisi z glasovanjem za razrešnico bodisi o tem, da se tožba ne vloži (§ 401/3, 4). Zlonarmerno ali iz velike nemarnosti vložene tožbe povzročé solidarno odgovornost za škodo (§ 401/6). Kar se tiče razrešnice, je opozoriti na določbo § 402 ntz., ki podrobno ureja vprašanje, kdaj mora izgubiti absolutno dejstvo spričo identičnosti interesov organov in družbine večine. Predvsem razrešnica ne sme opráščati odgovornosti za neposredno storjeno škodo (razen v primeru sokrivde), niti ne

¹⁸⁸ Čitalca napotujem na referat Škerljaja, O odgovornosti organa akcionarskih društava, na III. kongresu pravnikov 1927 (Spomenica, str. 19), kakor tudi na referate VII. kongresa 1935, ki je obširno pretresal vprašanje kazenske odgovornosti (Spomenica, str. 151: Kri-
vično pravna odgovornost organa i činovnika novčanih zavoda). Prim. tudi Obrazloženje k sedmemu oddelku tretjega poglavja o odgovornosti.

¹⁸⁹ Tudi v kz. imamo celo vrsto določb, ki so namenjene proti brezvestnim organom delniških družb (prim. zlasti §§ 356, 369).

za dolus; v primeru velike nemarnosti pač, toda če je v sklepu izrečno omenjeno.¹⁹⁰

Zaključek.

58. Iz vse dosedanje reforme delniškega prava, ki je v okviru obstoječega gospodarskega sistema na osnovi najmodernejših izsledkov delniškopravne literature in judikature skušala odpraviti vzroke nastanka diktature neodgovornih upravnih organov (in ravnateljev) brez učinkovite in neodvisne kontrole, nezadostnih pravic delničarjev ter nezadostnih sredstev za zaščito interesov družbe, njenega podjetja in kolektivnosti delničarjev, moramo ugotoviti važno dejstvo, da moderni zakoni ne izhajajo od ideje podjetja kot produkcijskega in socialnega faktorja v sklopu narodnega gospodarstva, nego da v pretežnem pogledu temelje na zasebno pravni naravi družbene pogodbe. Kolikor smo zasledili določbe v zaščito občil javnih interesov in v zaščito interesa podjetja, so to le izjeme, ki nikakor ne dokazujejo prevladovanja javnopravnega elementa nad zasebnopravnim. S tem je nanačen razvoj v smer kolektivne odgovornosti tudi v delniškem pravu, tako da postane zaščita občil javnih interesov ter interesa podjetja pravilo, katerim se morajo podrediti individualni interesi delničarjev. Ta zahteva mora dobiti svoj največji poudarek v bodočem pravičnejšem redu z načrtnostjo vsega narodnega gospodarstva v kolektivnem interesu naroda, države in družbe.

¹⁹⁰ Tudi drugi zakoni, zlasti švicarski, poljski, nemški in italijanski so dalekosežno poosttrili odgovornost v delniških družbah, sledeč v veliki meri načelu angleškega zakona „večjo svobodo v družbinem poslovanju, toda tudi večjo odgovornost“. To velja v znatni meri tudi za francoski zakon z dne 8. avgusta 1935, 31. avgusta 1937 in predvsem za zakon z dne 19. septembra in 26. novembra 1940 (prim. op. 73).

¹ Dodatna opomba: Na strani 100 l. 1941 vrsta 25 od zgoraj čitaj namesto državljanski pravilno trgovinski zakonik.

Sporazumna delitev zapuščine.

Dr. Alojzij Finžgar.

(Konec.)

Zapustnik lahko poslednjevoljno odredi, da zapuščino ali poedine predmete prevzemi v naravi en sodedič za ceno, ki jo določi on, ali ki jo naj sporazumno določijo dediči, ali ki jo poda sodna cenitev (prevzemna pravica, Aufgriffsrecht). To je odredba o načinu delitve zapuščine.²⁵ Prevzemna pravica pa lahko pristoji tudi osebi, ki ni dedič, bodisi kot preklicno volilo, ali pogodbeno, nepreklicno, zlasti kot način razdružitve med zakonci obstoječe imovinske skupnosti (§ 1235 odz.). V takem primeru je smatrati prevzemno pravico enako drugim obvezam kot breme zapuščine.²⁶ Predmet delitve med sodediči tedaj ni več zapuščina ali predmet, ki spada v zapuščino, marveč prevzemnina.

Delitev zapuščine obravnavajo tudi očeviski zakoni, državni okvirni zakon, deželni zakoni tirolski, koroški in češki. Najpopolnejši je češki zakon z dne 7. avgusta 1908 dež. zak. št. 68 in izvršilna naredba z dne 28. februarja 1909, št. 3 naredb. Vsi ti predpisi, katerih namen je ohraniti kmečka posestva nedeljena in v rokah rodbine, niso veljavno pravo, vendar srečavamo njih načela često v dogovorih o delitvi zapuščine.

Dediči se v zapuščinski razpravi često dogovore, da prevzame zapuščino ali posamezne zapuščinske predmete, zlasti nepremičnino eden izmed njih ali kaka druga oseba, sodediče odnosno dediče pa odpravi v denarju po dogovoru ali sodni cenitvi. Ta način delitve zapuščine je bil kot dogovorni način delitve v običaju pri kmečkih zapuščinah že davno, preden so stopili v veljavo omenjeni očeviski zakoni in je bil sankcioniran z naredbo z dne 12. septembra 1896 št. 10090 naredb. št. 42 tudi za kraje, kjer ti zakoni niso veljali.²⁷ Kmečka posestva se ocenjajo tako, da prevzemnina, ki jo je šteti, ne ogrozi gospodarskega prevzemnikovega obstoja. Prevzemnik pa ima še druge ugodnosti. Zaradi pomanjkanja gotovine se dedne odpravnine ne izplačajo takoj.²⁸ V plačilo dospo brez odpovedi ali po od-

²⁵ Ehrenzweig 2/2 str. 472; Štempihar, Sl. Pr. 38 str. 211.

²⁶ Gogg Not. Z 1915 str. 209; Gortany, Not. Z 1913 str. 201; glej tudi Ehrenzweig 2/2 str. 473/3.

²⁷ Cerman, Not. Z 1911 str. 81. Not. Z 1909 str. 330, 336.

²⁸ Klang, GZ 1903 str. 325.

povedi šele po izvestnem času, ali v določenem vrstnem redu, eventualno tudi v obrokih; oni nedoletnih običajno šele ob polnoletnosti ali poroki. Okrožnica z dne 8. maja 1894 št. 4119, naredb. št. 15 priporoča zmerno obrestno mero. Često so dedni deleži nedoletnih brezobrestni do polnoletnosti, prevzemnik pa se zaveže do tega časa vzdrževati nedoletnika. Vse te ugodnosti so več ali manj značilne posebnosti očeviskih zakonov.

Po splošnih predpisih dospejo dedni deleži v plačilo na dan delitve, od tega dne tečejo tudi obresti. Često se plodovi od dneva zapustnikove smrti do dneva delitve ne priračunajo k delilni masi, zato pa se obresti računajo že od dneva smrti.²⁹ Ugodnosti v pogledu izplačila in obrestovanja dednih deležev se ne tičejo same delitve zapuščine. Stvar varstvenega sodišča je presoditi, kako daleč smejo iti te ugodnosti, da niso prizadete koristi nedoletnih.³⁰ Razlog za brezobrestnost, odnosno nizke obresti in odlog plačila odpade, če prevzemnik posestvo proda³¹ ali če ne izpolnjuje v redu dolžnosti vzdrževanja nedoletnih.³² Varstveno sodišče mora skrbeti zato, da je v takem primeru mogoče zahtevati obresti, odnosno višje obresti in da se lahko poterja tudi kapital.

Prevzem nepremičnine za cenilno vrednost je poseben način civilne delitve. Odz. pozna solastnino, delitev v naravi ter prodajo na javni dražbi in delitev izkupička.³³

Cenitev izpod prometne vrednosti (§ 79/3 np.) povzroči, da se poveča prevzemnikov dedni delež in zmanjšajo dedni deleži sodedičev.³⁴ Cenitev mora podati najmanj polovico prometne vrednosti, ker bi bili sicer sodediči, ki so zapustnikovi otroci, prikrajšani na nujnih deležih.³⁵

Če prevzame posestvo po cenilni vrednosti kak zapustnikov otrok, obstoji nevarnost, da ga proda in tako na škodo ostalih otrok izkoristi razliko med višjo pravo vrednostjo in cenilno vrednostjo posestva.

Dediči se lahko po vzorcu § 11 češk. dež. zakona dogovore, da mora prevzemnik, če v določenem roku proda nepremičnino, deliti

²⁹ Reich: Notariatshandbuch str. 438; glej tudi Nemethy, Form. str. 47, 48 op. 21; ministrska naredba št. 10090; Hofer, Not. Z 1897 str. 45.

³⁰ Ministrska naredba št. 10090 napačno obravnava te ugodnosti raz vidik § 774 odz.; glej Ehrenzweig 2/2 str. 541, 286 op. 36; Hofer Not. Z 1897 str. 45; deloma tudi Reich N. Handb. str. 444.

³¹ Krasnopolski str. 397; okrožnica št. 4119.

³² Prim. besedilo § 15/3, št. 2b češk. dež. zakona.

³³ Ehrenzweig 2/2 str. 364; Krasnopolski str. 379.

³⁴ Schiff, Österr. Staatswörterbuch, 2. izdaja, str. 107, Cerman, Not. Z 1909 str. 339; Anders str. 78; Krasnopolski str. 391; Reich N. Handb. str. 437.

³⁵ Prim. Schiff str. 108.

razliko z ostalimi dediči. Časovna omejitev te dolžnosti je upravičena, ker čez čas že lahko pridobi nepremičnina na vrednosti po prevzemnikovi zaslugi.³⁶ Izpolnitev te obveze mora prevzemnik zavarovati s kavcijsko hipoteko.³⁷

Slično stari retraktni pravici (*retractus gentilitius* — *Erblosung*) si sodediči pogosto izgovore predkupno pravico v smislu §§ 1072 in sl. odz. V teoriji in praksi prevladuje mnenje, da se lahko ustanovi predkupna pravica navzlic besedilu § 1072 odz. tudi v pogodbah, ki niso kupne pogodbe in za osebe, ki niso prodajalci.³⁸

Včasih se odreja i predkupna pravica i pravica do delitve razlike.³⁹

Če prevzame zapuščino preživeči zakonec, se lahko pripeti, da se drugič poroči in da preide posestvo, ki je bilo morda svoječasnno izključno zapustnikova last, na škodo njegovih otrok v celoti ali deloma v tuje roke. Posebne prilike, n. pr. prezadolženost zapuščine, vsi otroci so nedoletni, nesposobni za gospodarstvo, včasih naravnost zahtevajo, da se v zapuščinski razpravi dogovori, da prevzame zapuščino v naravi preživeči zakonec. § 11 češk. naredbe priporoča, da se v takih primerih koristi otrok zavarujejo na ta način, da se dogovori fidejkomisarična nadomestitev na korist otrok. Sodišče, ki odobrava za nedoletne dogovor o delitvi zapuščine (150 np.) ali določa višino prevzemnine, ima možnost vplivati na prevzemnika, da pristane na tako omejitev lastninske pravice.⁴⁰

Bistvo fidejkomisarične nadomestitve obstoji v tem, da preide po zapustnikovi odredbi imovina po smrti neke osebe ali v kakem drugem primeru od te osebe na drugo osebo (§ 608, 652 odz.). Enak pravni položaj se lahko ustanovi tudi z dogovorom (tkzv. neprava fidejkomisarična nadomestitev), zlasti ob prevzemu zapuščine v zapuščinski razpravi.⁴¹

Prevzemnikova lastninska pravica je vsebinsko⁴² omejena po pravicah pričakovalcev. Obseg te omejitve zavisi od obsega pravic pričakovalcev, ki so lahko v dogovoru поблиže določene.⁴³ V glavnem fidejkomisarična nadomestitev že sama po sebi vsebuje prepoved od-

³⁶ Reich, N. Handb. str. 442.

³⁷ Schiff str. 108; Reich N. Handb. str. 442, 443; Cerman, Not. Z 1909 str. 347; glej Nemethy, Form. str. 59, 67.

³⁸ Glej Not. Z 1902 št. 24; Not. Z 1913 str. 209; Bettelheim II/2 str. 1020; Ehrenzweig 2/1 str. 418.

³⁹ Prim. Slg 7645.

⁴⁰ Cerman. Not. Z 1909 str. 349.

⁴¹ Odl. Sl. Pr. 1916 str. 246; materijalije k III. delni noveli str. 164; Štempihar Sl. Pr. 37 str. 1, 2, Sl. Pr. 38 str. 211; Stubenrauch I str. 443 op 2; Randa, Eigentumsrecht 1895 str. 217; Steinbach GZ 1877 str. 155, 174.

⁴² Pfaff - Hofmann, Kommentar II str. 242, 243; Stubenrauch I str. 814; Anders str. 83; Klang I/2 str. 18.

⁴³ Štempihar, Sl. Pr. 37 str. 5, sledeč Steinbachu, GZ. 1877 str. 165 op. 17, 170 govori o deljeni lastnini, dočim večina: Rappaport II/1 str. 243, Ehrenzweig 2/2 str. 426, Pfaff Hofmann II str. 242, Randa Eig. str. 203, Stubenrauch I str. 433, op. 1, Anders str. 83, Krasnopolški str. 110 pravilno smatrajo, da gre za omejitev lastninske pravice v smislu § 358 odz.

svojitve, obremenitve⁴⁴ in prepoved napraviti oporoko (§§ 610, 613 odz.).⁴⁵

Po § 120 np. je fidejkomisarično nadomestitev vknjižiti v zemljiških knjigah na zemljišča, ki se jih tiče. Najbolje je s tem v skladu vknjižba lastninske pravice za fiduciarja z utesnitvijo te lastninske pravice po fidejkomisarični substituciji na korist imenoma navedenih pričakovalcev.⁴⁶ Omejitev se tiče samo fiduciarja⁴⁷ kot zaupne osebe⁴⁸ in taka omejitev se vknjiži (§ 4, 8 zzk.) na lastninskem listu (§ 9 zzk.). Vknjižba prepovedi obremenitve in odsvojitve⁴⁹ ne zadostuje, ker taka prepoved ne izključuje pravice napraviti oporoko.

Prevzemnikova lastninska pravica pa je tudi časovno omejena. Ko nastopi substitucijski primer, ugasne lastninska fiduciarjeva pravica (§ 1449 odz.) in oživi ipso jure lastninska pravica pričakovalcev, ki so le časovni, ne pa fiduciarjevi pravni nasledniki.⁵⁰ Pričakovanci imajo proti vsakemu stvarni zahtevek na izročitev imovine, ki je predmet fidejkomisarične nadomestitve, imajo pa tudi proti fiduciarju odnosno njegovim dedičem obligatorni zahtevek, podoben onemu, ki pristoji lastniku proti uživalcu, da mu po končanem užitku vrne stvar.⁵¹ Drugače kot pri pravi fidejkomisarični nadomestitvi za pridobitev imovine ni potrebna dedna izjava pričakovalcev niti tedaj, če je substitucijski primer zapustnikova smrt.⁵² Dogovor, ki ustanavlja fidejkomisarično nadomestitev, utegne izrečno ali molče določati kaj drugega. Navadno bo smisel dogovora ta, da prevzemnik lahko sam izpolni fidejkomisarično obvezo zlasti s tem, da „zapusti“ imovino pričakovalcem. To stori s poslednjo voljo ali posredno tako, da zaradi pričakovalcev kot edinih najbližjih zakonitih dedičev opusti oporoko razpolaganje s prevzeto imovino. Tedaj je pač potrebna dedna izjava pričakovalcev in nastopi navadno dedovanje in pravno nasledstvo.

Dasi se prehod imovine načeloma izvrši ipso jure, se smatra s fidejkomisarično nadomestitvijo vezana imovina, kot izhaja iz § 28 np., slično kot fidejkomis, (prim. § 26 zap. pat.) kot prevzemnikova imovina. Zato je predmet zapuščinske razprave.⁵³

Dogovori o fidejkomisarični nadomestitvi, kot so običajni v zapuščinski razpravi, se dajo poenostaviti v dve tipični formuli: fidej-

⁴⁴ Randa Eig. str. 210; Stubenrauch I str. 442 op. 2, 445 op. 2; Unger str. 214; Steinbach, GZ. 1877 str. 154, 170, 174; Klang I/2 str. 43.

⁴⁵ Pfaff-Hofmann II str. 245, 246, Randa, Eig. str. 204, Unger str. 215, Anders str. 84, Krasnopolski str. 112 smatrajo razen nekaterih izjemnih primerov (glej Rappaport II/1 str. 246) obremenitev in odsvojitvev za nedopustno, Ehrenzweig 2/2 str. 428 jo dopušča s pogojem, da niso prizadete pravice pričakovalcev, Stubenrauch I str. 815 in Rappaport II/1 str. 244, 246 tedaj, če obstoji možnost, da so zavarovane pravice pričakovalcev, kar velja zaradi instituta zemljiške knjige zlasti za nepremičnine.

⁴⁶ Ehrenzweig 2/2 str. 427; Štampihar Sl. Pr. 37 str. 2.

⁴⁷ Slg XVIII 7349 (jud. 214); VBl 1904 str. 167.

⁴⁸ Štampihar Sl. Pr. 37 str. 5; Pfaff-Hofmann II str. 244.

⁴⁹ Schwarz, Not. Z 1908 št. 37; Reich: Festschrift zur Jahrhundertfeier des ABGB II str. 372, 377.

⁵⁰ Slg. VI 2227; Krainz, 2. izdaja, I str. 503, 504, 508; Klang I/2 str. 18, Nemety, GZ. 1901 str. 128.

⁵¹ Rappaport II/1 str. 255; Pfaff-Hofmann II str. 251, glej tudi Unger str. 218 op 9; Anders str. 85.

⁵² Krainz, 2. izdaja, I str. 506.

⁵³ Prim. Klang II/1 str. 327; Ehrenzweig 1/2 str. 173.

komisarična nadomestitev se ustanovi na korist enega imenoma naštetih otrok⁵⁴ ali v korist edinega, odnosno vseh zapustnikovih otrok.⁵⁵ Razlika obstoji v tem, da je v prvem primeru substitucija izpolnjena že s tem, da se izroči imovina enemu otroku. Ostali imajo slej ko prej pravico do nujnega deleža. V drugem primeru so vsi otroci enako upravičeni in, če se v zapuščinskem postopanju po fiduciarju dogovori, da eden prevzame v naravi s fidejkomisarično nadomestitvijo vezano imovino, morajo ostali dobiti vrednost njih deležev na tej imovini.

V podrobnostih je vsebina dogovorov lahko različna.⁵⁶ Tako je pričakovalčeva oseba določena ali določljiva po kakih znakih,⁵⁷ ali se izbera prepušča prevzemniku. Če se prevzemnik ne posluži te pravice, je smatrati, da noče delati razlike med otroci in nastopi položaj, kot da bi bila fidejkomisarična nadomestitev že prvotno določena v korist vseh otrok. Čas prehoda imovine je določen n. pr. ob polnoletnosti, smrti. Če ni določen, je izročitev odvisna od prevzemnikove volje in se lahko zahteva šele po njegovi smrti (§ 904 odz.).⁵⁸ Običajna je alternativa „ali ob življenju izročiti, ali ob smrti zapustiti“. Po obsegu se fidejkomisarična substitucija nanaša na podedovano in lastno prevzemnikovo imovino, ali samo na podedovano. Če se imovina izroči pričakovalcu med živimi, je izročitev običajno odplatna, izročitelj si navadno izgovori preužitek.

§ 13/III češk. dež. zakona omenja pravico preživečega zakonca, do polnoletnosti dediča uživati in upravljati zapustnikovo posestvo proti obvezi, da iz dohodkov posestva krije vzdrževanje in vzgojo nedoletnega dediča. Često se to naziva gospodarstvo brez računa in poročuna (unverrechnete und unvertunliche Wirtschaft). Ta pravica gospodarstva se lahko ustanovi tudi z dogovorom v zapuščinski razpravi.⁵⁹

Bistveno je, da začasnemu gospodarju pritičejo dohodki zapustnikove imovine, da pa mora dohodke predvsem uporabiti za lastnikovo vzgojo in vzdrževanje. Po določenem času, navadno ob polnoletnosti, mora nepremičnino izročiti lastniku, nakar dobi običajno dogovorjeni prevžitek.⁶⁰ Lastnik je lahko določen, ali je izbera prepuščena začasnemu gospodarju, pa tudi varstvenemu sodišču.⁶¹ Če lastnik ni določen, je smatrati do izročitve vse dediče kot solastnike.⁶² in se ob izročitvi zapuščina naknadno deli.⁶³

Odz. tega instituta ne ureja. Uprava nedoletnikove imovine je drugače urejena, tudi ne gre za užitek.⁶⁴ Varuh (oče) polaga varstvenemu sodišču račun o substanci in dohodkih, začasni gospodar odgovarja le za substanco (Müngelgut ist eisern gut, weder wachse, noch

⁵⁴ Amtl. Slg. 4. Slg. 12084, 13842, 10126, 10076, 11747.

⁵⁵ Slg. 11180, VIII 2928.

⁵⁶ Glej Steinbach, GZ. 1877 str. 155, Cerman, Not. Z str. 349.

⁵⁷ Slg. 15557; Reich, N. Handb. str. 441.

⁵⁸ Steinbach GZ. 1877 str. 171; Unger str. 215.

⁵⁹ Štampilhar Sl. Pr. 37 str. 3; Steinbach GZ 1877 str. 155; Ehrenzweig 2/2 str. 321, Bartsch I/1 str. 1144, Grohmann, Not. Z 1916 str. 311.

⁶⁰ Bartsch I/1 str. 1144; Ehrenzweig 2/2 str. 321, 322; Reich, Festschr. II 377, N. Handb. str. 365.

⁶¹ Reich, Festschr. II str. 376, 377, N. Handb. str. 365.

⁶² Slg. II 610, 2861; Ehrenzweig 2/2 str. 321.

⁶³ Slg. 15557, 10360; Wallner GZ 1922 str. 23; Steinbach, GZ 1877 str. 155.

⁶⁴ Slg. 11674.

schwinde).⁶⁵ Uživalec z dohodki svobodno razpolaga, tu so dohodki predvsem namenjeni za nedoletnega lastnika.⁶⁶

Gre za omejitev lastninske pravice.⁶⁷ Pravni položaj je po učinku enak fidejkomisarični substituciji,⁶⁸ položaj začasnega gospodarja ustreza v glavnem položaju fiduciarja, položaj lastnika položaju pričakovalcev. Zato v praksi srečamo primere, da se za „gospodarja“ vknjiži lastninska pravica in za „pričakovalce“ „zaznamuje“ prevzemna pravica.⁶⁹ Pravilna je vknjižba lastninske pravice pričakovalca z utesnitvijo zaradi gospodarskih pravic začasnega gospodarja.⁷⁰

Zapuščinsko sodišče, ki odobri delitev za nedoletne, ima preskusiti dogovor o delitvi po obliki in vsebini. Pregledati je, če se je delilo vse, kar spada v zapuščino, če se je vrednost pravilno ugotovila, vzelo pravilno razmerje in pravilno računalo.⁷¹ Nadalje, če je način delitve v skladu z zapustnikovimi odredbami odnosno z določbami §§ 841—846 odz. Odobritev oz. odklonitev je pismo sestaviti in obrazložiti (§ 153 np.).

Odobritev varstvenega sodišča je potrebna v sledečih primerih:

1. Če se v pogledu prevzema nepremičnin odstopa od odredb zapustnika ali zakona n. pr. prevzem nepremičnine za cenilno vrednost.

2. Če se v drugih važnih točkah odstopa od odredb zapustnika ali določb zakona. Tu niso obsežene samo spremembe o načinu delitve n. pr. prevzem premičnin za cenilno vrednost, marveč tudi spremembe o ugotavljanju stanja in vrednosti zapuščine,⁷² n. pr. prevzem zapuščinskega predmeta za cenilno vrednost, ki je manjša od prometne vrednosti: skratka vse, kar bi v imovinskem pogledu⁷³ utegnili dati znatno drugačen rezultat, kot bi bil, če bi se delilo točno po zapustnikovi volji, odnosno določbah zakona.

3. Če vsebuje dogovor o delitvi poravnavo o temeljnih vprašanjih, naštetih v § 267/2 np. n. pr. o vračunanju pradjemov.

⁶⁵ Bartsch I/1 str. 1144; Grohmann str. 302, Reich Festschr. II str. 377.

⁶⁶ Slg. I 50, 15990; Bartsch I/1 str. 1145; Grohmann str. 302; Ehrenzweig 2/2 str. 321.

⁶⁷ Štampilhar Sl. Pr. 37 str. 4; Goršič Sl. Pr. 1914 str. 164, ki govori o deljeni lastnini.

⁶⁸ Štampilhar Sl. Pr. 38 str. 211; Reich, Festschr. II str. 377, 378.

⁶⁹ Štampilhar Sl. Pr. 38 str. 211; Steinbach, GZ 1877 str. 155.

⁷⁰ Štampilhar Sl. Pr. 37 str. 4.

⁷¹ Prim. § 48 dvor. dekreta z dne 16. julija 1824, JGS, št. 2024.

⁷² Schell II/1 str. 832.

⁷³ Prim. Slg. 5195 (jud. št. 85).

Če so vsi sodediči svojepravni je edino pravilo za delitev soglasje o vseh podrobnostih delitve.⁷⁴ Ne vežejo jih niti zapustnikove odredbe,⁷⁵ niti zakonske določbe o načinu delitve. Zlasti tudi zanje ne veljajo predpisi § 151 np.,⁷⁶ kojih svrha je, da dajo sodišču možnost preudariti, če niso nedoletni morda pri delitvi oškodovani. Seveda tudi svojepravni dediči ne morejo preko določb prisilne narave.

IV.

Sporazumna delitev zapuščine je pogodba.¹ Označuje se pravno kot odsvojitev,² zlasti kup,³ ali menja;⁴ nekateri jo smatrajo tudi za poravnavo.⁵ Vsekakor se mnenja strinjajo v tem, da je obojestransko obvezna odplatna pogodba, v ostalem pa je pogodba sui generis, delilna pogodba v smislu § 841 odz. Če dediči prodajo stvar drugi osebi zaradi delitve izkupička, je to še poseben pravni posel in jasno kupoprodajna pogodba. Delilna pogodba slično kot poravnava na novo ureja neko že obstoječo pravno razmerje; a kot izhaja že iz § 29/2 np. ni poravnava,⁶ čeprav lahko vsebuje dogovore, ki so dejansko poravnave.⁷

Za delilno pogodbo veljajo splošni predpisi o pogodbah kakor tudi oni, ki se nanašajo na obojestransko obvezne odplatne (vzajemne) pogodbe. Zlasti prihajajo v poštev določbe o jamčevanju (§ 922, 923 odz.)⁸ in o prikratbi nad polovico prave vrednosti (§ 934 odz.).⁹ Ni pravilno mnenje,¹⁰ da za izpodbijanje zadostuje že manjša prikratba, § 934 odz.

⁷⁴ Unger str. 190; Anders str. 74; Krasnopolski str. 309; Klang II/1 str. 891; Ehrenzweig 1/2 str. 753; Prim. Arndts str. 629; Heilfron str. 605; Dernburg str. 1075; Windscheid-Kipp str. 502.

⁷⁵ Ehrenzweig 2/2 str. 472 op. 14; Štempihar, Sl. Pr. 38 str. 209.

⁷⁶ Goršič str. 528; motivi k np. Godina str. 270.

¹ Ehrenzweig 2/2 str. 472; Schell II/1 str. 832; Fuka GZ 1867 str. 136; Ott str. 265.

² Arndts GZ 1858 št. 147; Glück 11 zv. str. 17; Zimmerman str. 208; Ehrenzweig 2/1 str. 752; Klang II/1 str. 889.

³ Anders str. 74; Randa, Eig. str. 249 op. 65; Odl Sz V/8; prim. C'I § 64 II 22.

⁴ Stubenrauch I str. 1054; JBl. 1877 št. 13, Randa, Eig. str. 249 op. 65; prim. CT § 64 II 22.

⁵ N. pr. Sz XIV/86.

⁶ Slg. XIII 5094; Rietsch, Not. Z 1908 str. 309 op. 3; delitev zapuščine ni poravnava marveč le delilna pogodba.

⁷ Slg. 12189.

⁸ Ehrenzweig 2/1 str. 756; Klang II/1 str. 889, 892; Randa, Eig. str. 250; Stubenrauch I str. 1034; Anders str. 75.

⁹ Ehrenzweig 2/1 str. 757; Klang II/1 str. 890; Randa, Eig. str. 250 op. 66.

¹⁰ Unger str. 191; Krasnopolski str. 309.

velja načeloma za vse obojestransko obvezne odplatne pogodbe. Izjeme so izrečno določene. Take izjeme ne bi opravičevalo niti načelo „ut in omnibus aequalitas servetur“, izraženo v § 841 odz., kajti stranka, ki se boji škode, lahko vztraja na tem, da izvrši delitev sodišče. Navzlic besedilu § 1487 odz. tudi za rok izpodbijanja delilne pogodbe ne velja nič posebnega.¹¹

Dogovor o delitvi velja le na znotraj; ureja medsebojne pravice in obveze sodedičev.

Delitev zapuščine ne spreminja ničesar na učinkih vesoljnega nasledstva, zlasti so tudi v denarju odpravljeni sodediči vesoljni nasledniki zapustnika.¹² Pravilno je, da se prisoja zapuščina po dednih prijavah, ne po vsebini delilnega dogovora, ker se delitev tiče le zapuščine, ne pa dedne pravice.¹³ Le tedaj, če se ob priliki delitve dogovorno rešijo sporna vprašanja o dedni pravici ali višini dednih deležev (§ 29/2 np.), ima naravno to svoj odsev tudi v prisojilni listini.¹⁴

Za stvarne in osebne obveze dedičev velja načelo: res inter alios acta, aliis nec nocet nec prodest. Sama delitev (to je delitev, izvršena brez soglasja upnikov)¹⁵ nič ne spremeni na njih pravnem položaju (§§ 847, 848 odz.).¹⁶

§ 131/2 np. očitno predpostavlja, da so bila pasiva pred delitvijo ali ob delitvi zapuščine poravnana. To je možno, ni pa nujno, ker gre za razdružitev ne za likvidacijo.¹⁷

Za jamstvo dedičev so slej ko prej merodajne zgolj določbe §§ 820, 821 odz.¹⁸ Dediči lahko vprašanje pasiv uredijo dogovorno drugače. Sodedič lahko prevzame plačilo nekega dolga. Tak dogovor je prevzem izpolnitve (§ 1404 odz.). V zapuščinskih dogovorih često srečamo stavek, da prevzemnik prevzame zapuščino „z bremen in koristjo“.¹⁹

¹¹ Randa, Eig. str. 250. Drugače Anders str. 75; Krainz 2. zdaja I str. 331, 364. Stubenrauch II str. 953, Ehrenzweig 2/1 str. 758, Klang IV str. 647 označujejo pravilno § 1487 odz. v pogledu delitve kot „Verweisung ins Leere“.

¹² Štempihar, Sl. Pr. 38 str. 208, 210, 212.

¹³ Štempihar, Sl. Pr. 38 str. 208; Handl II/1 str. 95; Nemethy, GH 1895 str. 262. Nasprotno Ofner, Not. Z 1909 št. 40, 41; Ehrenzweig 2/2 str. 473 op. 17; Schell II/1 str. 832 op. 38.

¹⁴ Schell II/1 str. 832 t. 3 a.

¹⁵ Exner, Hypotekenrecht str. 300 op. 11.

¹⁶ Unger str. 186; Anders str. 73, 75; Schell II/1 str. 834, 835; Stubenrauch I str. 1005. Prim. Glück 11 zv. str. 67.

¹⁷ Glej Klärman: Liquidation und Dissolution, GZ 1924 št. 5.

¹⁸ Ehrenzweig 2/2 str. 471, 474, 365; Štempihar, Sl. Pr. 38 str. 212.

¹⁹ Nemethy, Form. str. 46, 59, 66.

Prevzem dolga, ki oprošča prejšnjega dolžnika, je mogoč le z upnikovim pristankom (§ 1405 odz.).

Pripomniti je, da druga oseba, ki prevzame zaradi prostega sporazuma z dediči glavne sestavine zapuščine,²⁰ ali celo zapuščino, odgovarja za pasiva tudi raz vidik § 1409 odz.²¹ Najmanj v tem obsegu odgovarja gotovo tudi prevzemnik dedič, saj je pridobil dele, ki mu niso pripadli po dednem pravu, ob razdružitvi, ki ima značaj odsvojitve.

Dogovor o delitvi ustanavlja za razrešitev obstoječega pravnega razmerja nove obveze in je pravni naslov za te obveze. Da se pridobe zapuščinske stvari v last, je treba še izročitve, za nepremičnine zlasti vpisa v zemljiške knjige (§§ 425, 431, 846 odz.). Pred prisojilom dediči ne morejo razpolagati z zapuščinskimi predmeti, ker gre za tujo imovino, „ležečo zapuščino“. Zapuščinske predmete je na osnovi dogovora o delitvi moči prenesti v last šele po prisojilu, kvečjemu istočasno s prisojilom.²² Po §§ 84, 22 zzk (175 pzk.) je na temelju prisojila v zvezi z dogovorom o delitvi, ki ustreza pogojem vknjižbe (§ 39 zzk), moči doseči vpis lastninske pravice in drugih knjižnih pravic neposredno za prevzemnika.²³ Dopustnost vknjižbe se izreče v prisojilni listini²⁴ in vknjižba izvrši po službeni dolžnosti (§ 140 np.). Izročitev premičnin se načeloma izvrši brez posredovanja zapuščinskega sodišča (prim. § 139 np.).

Pred prisojilom pritiče dedičem le posest in uživanje zapuščine (§ 810 odz., § 114 np.). Po delitvi zapuščine se posest in uživanje lahko uredita v smislu sklenjenega dogovora o delitvi zapuščine.²⁵

Za druge obveze, zlasti plačilo odpravščin je merodajna vsebina dogovora. Možna je tožba na plačilo dospelih odpravščin, še preden je izdano prisojilo. Dogovor o delitvi ni izvršilni naslov,²⁶ razen če gre za poravnavo o načinu delitve (§ 272 np.), tedaj po prisojilu, ko je že nastal zahtevak na razdružitev skupnosti in delitev skupne stvari.

²⁰ Ehrenzweig 2/1 str. 281; Wollf IV str. 360, 361.

²¹ Štampihar, Sl. Pr. 38 str. 215; Ehrenzweig 2/2 str. 569.

²² Slg. 10440; Zuglia str. 694; Nemethy; formulazien str. 48 op. 2.

²³ Tu sta dva pravna naslova: dedna pravica in delilna pogodba in dva načina pridobitve: prisojilo in intabulacijska klavzula. Drugeče Ofner, Not. Z. 1909 št. 40, 41.

²⁴ Sz V/8, Sz XII/265, Štampihar, Sl. Pr. 38 str. 208. Schell II/1 str. 835.

²⁵ Nemethy, Form. str. 48 op. 21.

²⁶ Slg. XIII 5094; Handl II/1 str. 94; Ehrenzweig 2/2 str. 474; Reich, N. Handb. str. 438. Nasprotno Ott str. 277.

Prekočasno delo.

Dr. Lev Svetek.

Liberalistični gospodarski sistem, glasnik svobode v gospodarskih odnosih, je zagotovil tudi neomejeno razpolaganje z lastno delovno silo. Seveda je ta svoboda za ljudi, ki ne razpolagajo s kapitali, ampak le z delom svojih rok, zgolj formalnega značaja. Nasprotno podjetnik, ki razpolaga z dovoljnim kapitalom, od delavske sile ni v toliki meri odvisen, ker neuporabljeni kapital kot mrtva materija ne trpi, kot trpe nezaposleni delavci. Tako je torej na svobodi zgrajeno ravnotežje v delovnih odnosih le navidezno, zlasti še iz razloga, ker ponudba delovne sile prekaša povpraševanje po njej. Posledica je bila, da so se delovni pogoji vedno bolj slabšali, zlasti v pogledu delovnega časa. V dobi svobode v gospodarskih odnosih je trajal delovnik povprečno 12—14 ur na dan, delo se je vršilo tudi ponoči, brez razlike tudi žensko in otroško.

Slovstvo: Abramović, O prekovremenom radu u industrijskim poduzećima (Mjesečnik 1933, 188); Adžija, Radno vrijeme (Radnička zaštita 1928; Bajič, O prekočasnem delu (Sl. Pr. 1934, št. 5—6 in 10—12, cit. Bajič I); Bajič, Delavsko in nameščenso pravo, 1933, cit. Bajič II; Bajič, Osnovi radnog prava, opšti deo, 1937, cit. Bajič III; Bajič, Delovnopравни zbornik, 1940, cit. Bajič IV; Gjuroković, O prekovremenom radu u industrijskim poduzećima (Mjesečnik 1935, 277); Jeremić, Uredjenje radnog vremena u trgovačkim i zanatskim preduzećima (Ekonomist 1928, 185); Krekić, Normalni radni dan, 1928; Krmpotić, O prekočasnem radu u smislu zakona o zaštiti radnika (Mjesečnik 1934, 150); Kun, Pomoćno osoblje po zakonu o radnjama (Mjesečnik 1935, 530, cit. Kun I); Kun, O nadležnosti vlasti za rješavanje sporova o prekovremenom radu (Mjesečnik 1936, 435, cit. Kun II); Kun, Da-li noćni čuvari, vratari itd. spadaju pod zakon o zaštiti radnika (Mjesečnik 1941, 165, cit. Kun III); Lekić, Da-li radniku sa mesečnom plaćom pripada nagrada za prekovremeni rad (Pravosudje 1939, 544); Pečarević, Da-li više pomoćno osoblje u smislu zakona o zaštiti radnika ima pravo na nagradu za prekovremeni rad (Pravna misao 1935, 231); Perić, Jugoslovansko socialno zakonodavstvo, 1931; Politeo, Primena socialnog zakonodavstva (Mjesečnik 1930, 383, cit. Politeo I); Politeo, Trgovački i ostali privatni nameštenici, 1932, cit. Politeo II; Politeo, Radno pravo, 1940, cit. Politeo III; Politeo, Plaća za prekovremeni rad (Merkurov Vjesnik 1928, št. 5 in 1929, št. 2); Reisman, Delovno pravo, 1935, cit. Reisman I; Reisman, Odločbe Vrhovnega sodišča v Ljubljani (Cankarjev koledar 1941, 114, cit. Reisman II); Spectator, Delovni čas v trgovskih obratih (Trgovski tovariš 1928, 57); Tauber, Da-li ima službenik, kome su povereni poslovi više vrste, pravo na nagradu za prekovremeni rad (Arhiv 1940, 496); Tintić, Zastara potraživanja iz službovnih odnosa i revizija zakona o radnjama (Radnička zaštita 1938, 250), cit. Tintić I); Tintić, Uticaj razrješenja službovnog odnosa na pravo traženja nagrade za prekovremeni rad (Mjesečnik 1939, 496, cit. Tintić II); Trgovčević, Pojam i naplata prekovremenog rada (Mjesečnik 1939, 395); Živković, Pojam pomoćnog osoblja po zakonu o zaštiti radnika i naša sud-

Izrabljanje je moralo roditi reakcijo. Delavci in nameščenci so po svojih sindikalnih organizacijah skušali doseči izboljšanje delovnih pogojev, zlasti skrajšanje delovnika. Rešitev slednjega vprašanja je bila najtežavnejša, in sicer iz sledečih razlogov: moč sindikalnih organizacij je zelo premenljiva in zavisi od vsakokratnih socialnih, gospodarskih in političnih razmer, pa tudi od delavcev samih: izvrševanje službenih pogodb je odvisno od pogodbenih strank samih; končno znači podaljšanje delovnika za delavce normalno hkrati povečanje mezde in so zato poedinci prekočasnemu delu celo naklonjeni.¹

ska praksa (Arhiv 1940, 194); Sudska praksa u Vojvodini i § 10 zakona o zaštiti radnika (Radno pravo 1940, št. 8—9, cit. Radno pravo I); Radno vreme i prekovremeni rad radnika i nameštenika (Radno pravo 1940, št. 10—11, cit. Radno pravo II); Prekovremeni rad radnika i nameštenika (Vjesnik Radničke komore, Zagreb 1940, št. 2, cit. Vjesnik RK).

Kratice: Pravni viri: prav. brat. sklad. = pravila bratovske skladnice z dne 16. februarja 1933; rud. zak. = splošni rudarski zakon z dne 23. maja 1854; s. g. z. = srbski gradjanski zakonik z dne 11. marca 1844; z. insp. d. = zakon o inspekciji dela z dne 30. decembra 1921; z. pok. zav. nam. = zakon o pokojninskem zavarovanju nameščenцев z dne 30. okt. 1933; z. z. d. = zakon o zaščiti delavcev z dne 28. februarja 1922; z. zav. d. = zakon o zavarovanju delavcev z dne 14. maja 1922.

Odl. ob. e: ap. sod. = apelacijsko sodišče; DS = Državni svet; KS Bgd = Kasacijsko sodišče v Beogradu; KS B Bgd = Kasacijsko sodišče v Beogradu, odd. B, Novi Sad; okraj. sod. = okrajno sodišče; okrož. sod. = okrožno sodišče; okrož. kot priz. sod. = okrožno kot prizivno sodišče; SS Zgb = Stol Sedmorice v Zagrebu; SS B Zgb = Stol Sedmorice v Zagrebu, odd. B; VS Lj = Vrhovno sodišče v Ljubljani.

Pravne revije in zbirke odl. ob. e: Arhiv = Arhiv za pravne i društvene nauke, Beograd; Branič = Branič, Beograd; Kokotović = Kokotović, Zbirka načelnih rješidaba i uputstava zakona o radnjama, Zagreb, 1939; Mj. = Mjesečnik, Zagreb; Odl. Sl. Prav. = Odl. ob. e kasacijskega sodišča v civilnih stvarih (priloga „Slov. Pravnika“); Org. = Organizator, Ljubljana; Policija = Policija, Beograd; Prav. Glas. = Pravnički Glasnik, Novi Sad; Pravni život = Pravni život, Beograd (od l. 1937. priloga „Pravosudja“); Pravosudje = Pravosudje, Beograd; R. Pr. = Radno pravo, Zagreb; R. Z. = Radnička Zaštita, Zagreb; R.-S. = Rucner-Strohal, Zbirka rješidaba Stola Sedmorice, I. 1939; Sl. Prav. = Slovenski Pravnik, Ljubljana; Su. Pr. = Sudska praksa; Themis = Rješenja kasacionog suda u gradjanskim pravnim stvarima, založba Themis, Zagreb; Vr-Mil. = Vragović-Milanović, Zbirka rješidaba, Zagreb; Vj. R. K. = Vjesnik Radničke komore, Zagreb; Ž.-Š. = Žilič-Šantek, Uredba o izbranim odborima, Zagreb.

¹ Ni čuda, da je bila postavljena s strani delavstva zahteva po osemurnem delovniku razmeroma pozno, prvič oficielno šele na mednarodnem socialističnem kongresu v Parizu l. 1889, malo pozneje pa na kongresu za zaščito delavcev v Zürichu l. 1897. Izmed evropskih držav sta med prvimi uvedli osemurni delovnik Francija z zak. 23. aprila 1919 in Avstrija z zak. 17. dec. 1919.

Na ta način problem prekočasnega dela ni mogel biti zadovoljivo rešen. V tem pa je škoda, ki se je pojavila kot posledica neomejenega delovnega časa, začela prestopati okvir službenih odnosov. Zavzela je izredno širok krog in se kot eden glavnih vzrokov in pospeševalcev brezposelnosti začela odražati v občem narodnem in gospodarskem življenju. To je prisililo državo, da je prenesla ureditev vsaj deloma s področja svobodne pogodbe v svoje področje. Uredila je to materijo prisilno, tako da je maksimirala delovnik, za izjemno dovoljeno prekočasno delo pa je določila povišanje odplate. Spoštovanje teh določb je zavarovala s kazenskimi sankcijami ter jim dala tudi javnopravni značaj.²

Viri, ki urejajo prekočasno delo za naše ozemlje³, so naslednji:

1. Zakon o zaščiti delavcev z dne 28. februarja 1922 (Sl. N. 128/XXI, Ur. l. 211, izpr. in dop. po čl. 319 fin. zak. za l. 1928/29 z dne 28. marca 1928, Sl. N. 72/XXII, Ur. l. 130/41).

² Zaščita delovnika je urejena tudi na mednarodnopravnem temelju. Z njo se je bavila zlasti mednarodna konferenca na svojih zasedanjih, tako na prvem (Washington 1919), drugem (Genova 1920), tretjem (Ženeva 1921), šestem in sedmem (Ženeva 1924 in 1925). Vse na teh zasedanjih sprejete konvencije, med katerimi so za materijo, ki jo obravnavamo, važne one o nočnem delu žensk in otrok v industriji (1919), o tedenskem odmoru v industriji (1921) in o nočnem delu pekov (1924 in 1925), so bile ratificirane z zak. 6. decembra 1926 (Sl. N. 95/XXII iz l. 1927).

³ Materija o prekočasnem delu je bila urejena najprej z nar. Narodne vlade za Slovenijo o uvedbi osemurnega delovnika v državnih, občinskih in zasebnih podjetjih tvorniškega značaja z dne 30. decembra 1918 (Ur. l. XXXIII/248). Uredba predvideva le izjemno podaljšanje osemurnega delovnika, za prekočasno delo pa že predvideva 50% povišek. Enotno za državo pa je prva uredila to materijo ur. min. soc. pol. o delovnem času v industrijskih, obrtnih, rudarskih, trgovinskih in prometnih podjetjih z dne 12. septembra 1919 (Sl. N. 97, Ur. l. 154/674, spr. 8. aprila 1921, Sl. N. 84, Ur. l. 43/111). Ta ur. je veljala tudi za industrijska podjetja v poljedelstvu in gozdarstvu, predvidevala je uporabo svojih določb s primernimi modifikacijami tudi na prometna podjetja, izvzela je podjetja, kjer delajo le člani podjetnikove rodbine ter normalizirala za vsako prekočasno delo 50% povišek. Ta uredba je skupno z ur. o delavskih zbornicah z dne 21. maja 1921 (Sl. N. 157, Ur. l. 99/257), vendar z znatnimi spremembami, služila kot predloga z. z. d. Vendar predstavlja z. z. d. poslabšanje za uslužbenstvo zlasti v treh pogledih: dovoljuje za „ostala podjetja“ (razen industrijskih, rudarskih in prometnih) delovnik tudi 10 ur, dalje dovoljuje prekočasno delo mnogo pogostejše kot predhodna uredba in končno izvzema v § 3 iz svoje zaščite vse ono pomožno osebje, ki opravlja posle višje vrste (Prim. Bajič, Dvajset let jugoslovanskega delovnega prava, Sl. Prav. 1938, 306).

2. Zakon o inspekciji dela z dne 30. decembra 1921 (Sl. N. 69/IX, Ur. l. 106).

3. Zakon o obrtih z dne 5. novembra 1931 (Sl. N. 262/LXXXI, Sl. l. 572), §§ 152—157, 425 t. 1., 428 t. 14.

4. Obči rudarskopolijski predpisi z dne 15. avgusta 1938 (Sl. N. 215/LXIV, popr. Sl. N. 224/LXVII, Sl. l. 511 iz leta 1939).

5. Uredba o odpiranju in zapiranju trgovinskih in obrtnih obratovalnic in o delovnem času pomožnega osebja v njih z dne 16. aprila 1929 (Sl. N. 141/LIX, Ur. l. 284) ter pravilnik o podaljševanju delovnega časa v industrijskih in rudarskih podjetjih na podstavi sporazuma med lastniki in njih pomožnim osebjem z dne 25. septembra 1924 (Sl. N. 239/L, Ur. l. 313).

6. Naredba o odpiranju in zapiranju trgovinskih in obrtnih obratovalnic v dravski banovini z dne 29. aprila 1937 (Sl. l. 251, izpr. z dne 26. julija 1938, Sl. l. 379), izdana na osnovi uredbe ad 5. Nanovo je uredil to materijo Visoki komisar za Ljubljansko pokrajino z naredbo o času za odpiranje in zapiranje trgovinskih in obrtnih obratovalnic in pisarn v Ljubljanski pokrajini z dne 3. oktobra 1941 (Sl. l. 80), izdano na podstavi čl. 3. kr. ukaza z dne 3. maja 1941.

7. Uredba o službenem razmerju med vinogradnikom in viničarjem z dne 13. julija 1939 (Sl. l. 338), izdana na podlagi poobl. točke 2 § 91 fin. zak. za leto 1939/40, izpr. z dne 10. avgusta 1940 (Sl. l. 383) ter z dne 11. februarja 1941 (Sl. l. 123).

8. Odredba o minimalnih mezdah za trgovsko in ostalo višje pomožno osebje na ozemlju dravske banovine z dne 16. oktobra 1940 (Sl. l. 549/83 A), izdana na podstavi čl. 2. uredbe o določanju minimalnih mezd, sklepanju kolektivnih pogodb, poravnavanju in razsodništvu z dne 12. februarja 1937 (Sl. N. 33/XI, Sl. l. 103), odredba Visokega komisarja za Ljubljansko pokrajino o prilagoditvi plač in mezd z dne 5. julija 1941 (Sl. l. 54, pojas. z dne 31. decembra 1941, Sl. l. 3 iz leta 1942) ter odredba o minimalnih mezdah za delojemnike, zaposlene pri javnih delih, z dne 24. novembra 1941 (Sl. l. 103).⁴

⁴ Pri navajanju zakonodaje nismo upoštevali one o delovnem času na pomorskih ladjah. Tu je navesti ur. o ureditvi delovnih pogojev na pomorskih ladjah z dne 23. marca 1935 (Sl. N. 86/XXII), pravil. o ureditvi in razporedu delovnega časa mornarjev z dne 22. junija 1938 (Sl. N. 142/XLIV) ter pravil. o delovnem času na plovnih objektih Direkcije pomorskega prometa z dne 3. maja 1940 (Sl. N. 107/XXXIII). — Samo za območje banovine Hrvatske je bila uveljavljena ur. o luškem delu z dne 2. februarja 1938 (Sl. N. 57/XVIII).

S časovno zaščito se torej bavijo številni zakonski viri. Vprašanje je, ali ustreza praktična uporaba teh predpisov duhu in stremljenju delovnopravne zakonodaje.⁵ Namen te razprave je, po kratki teoretični osvetlitvi posameznih problemov časovne zaščite pregledati judikaturu naših sodišč o prekočasnem delu, jo kritično oceniti in podati nekaj misli de lege ferenda; pod črto bomo radi popolnosti navedli mnenja pomembnejših delovnopravnih avtorjev. Ker je zakon o zaščiti delavcev (z. z. d.) temeljni kamen v zgradbi veljavne časovne zaščite in povzroča uporaba ostalih navedenih virov povsem analogna vprašanja, bomo obravnavali v glavnem samo njegove določbe.

Osnovni problemi o prekočasnem delu in časovni zaščiti so tile: I. kdo uživa časovno zaščito, II. katero delo je smatrati kot prekočasno in III. kakšne so posledice prekočasnega dela.

I. Kdo uživa časovno zaščito.

Ta problem bomo razčlenili tako, da bomo obravnavali najprej vprašanje, kateri obrati prihajajo v poštrev (objektivni obseg zaščite), nato vprašanje, kateri uslužbenci v teh obratih so zaščiteni (subjektivni obseg), končno bomo opredelili pojem onega pomožnega osebjā, ki opravlja t. zv. „višje posle“.

1. Objektivni obseg. Z. z. d. vključuje v svoje območje vsa obrtna, industrijska, trgovinska, rudarska in njim podobna podjetja, ki zaposlujejo pomožno osebo in obratujejo v tuzemstvu. Pri tem ni upošteven javni ali zasebni značaj podjetij, stalnost ali nestalnost obratovanja, niti okolnost, da je podjetje le postranskega značaja v razmerju do glavnega podjetja. Izvzeti so le oni obrati, v katerih so zaposleni samo člani podjetnikove rodbine (§ 1 z. z. d.). Stvarni obseg veljavnosti tega zakona je torej širši od obsega obrtnega zakona, ker zajema vsa državna podjetja, ki jih obrtni zakon izključuje v § 208 — poleg večine javnopravnih podjetij sploh — dalje vse obrate, ki jih ob. z. v 2. odst. § 1 izvzema, a so pridobitnega značaja (na pr. zdravilišča, učni zavodi itd.), in končno celo podjetja, ki so sestavni del poljedelskih in gozdnih gospodarstev, dasi teh

⁵ SS B Zgb izvaja v svojem sklepu Ut 102/32 (Reisman II/116): „Za tolmačenje z. z. d. je važna njegova soc. pol. tendenca, ki prihaja do izraza že v naslovu (zakon o zaščiti delavcev). S tega stališča je presojati njegove odredbe, ker bi sicer bila dana možnost, da podjetnik izkorišča svojega delavca, kar pa duhu in namenu tega zakona ne odgovarja.“

zadnjih z. z. d. ne obsega (arg. ex § 1/1 in fine). Navedena podjetja ne smejo samo predelovati v manjšem obsegu proizvodov poljedelskih ali gozdnih gospodarstev, temveč morajo izkazovati določeno stopnjo samostojnosti (arg. ex § 1/2 ob. z.). Najvišje upravno oblastvo (min. soc. pol.) je kompetentno, po zaslišanju pristojnih zbornic (predstavnihštev) odločiti, ali spada neko podjetje v obseg veljavnosti z. z. d. ali ne (§ 1/3).

Vsa navedena podjetja družijo skupni znak obrtnosti, to se pravi, da morajo biti pridobitnega značaja, njih obratovanje mora imeti torej za cilj dobiček. Kjer takega cilja ni, odpade tudi razlog časovne zaščite. Humanitarne, socialne, kulturne in slične ustanove so torej izvzete iz območja z. z. d. To stališče zastopa dosledno tudi sodna praksa, ko odreka značaj podjetja v smislu z. z. d. občinam (KS Bgd, 17. nov. 1938, Su. Pr. III, 1299), delavskim zavetiščem (KS Bgd, Politika 5. nov. 1939), Akademiji znanosti (KS Bgd, 27. dec. 1939, Su. Pr. III, 1302), bolniški blagajni Merkur (SS Zgb, 1. aprila 1937, R-S. III, 978) in humanitarnim ustanovam na splošno (KS Bgd, 20. okt. 1939, Su. Pr. III, 1301). Vsekakor moramo tudi uslužbencem trgovskih zbornic, ki jih ne moremo smatrati za pridobitna podjetja, odreči zaščito po z. z. d. To prav iz navedenega razloga in ne morda zato, ker je ta ustanova javnopravnega značaja (v tem drugem smislu KS Bgd, 28. nov. 1936, Su. Pr. III, 1304, ki obravnava primer kurjača in monterja pri trgovski zbornici. — To odločbo je očitvidno zavedel že cit. § 208 ob. z., ki res izključuje, kakor smo že ugotovili, vsa državna in večino ostalih javnopravnih podjetij iz svojega področja).

Podjetja, ki tvorijo sestavni del poljedelskih in gozdnih gospodarstev, se ne smejo povsem vtopiti v poljedelskem odnosno gozdnem gospodarstvu, tvorec le njega pomožni tehnični organ — saj že izraz „podjetje“ sam na sebi predstavlja enotnost gospodarske organizacije s samostojnim ciljem. Min. soc. pol. je odreklo zaščito po z. z. d. celo delavcem, zaposlenim v poljedelskih tvornicah špirita, če predelujejo lastne surovine, češ da tvorijo samo del gospodarske celote poljedelskega gospodarstva, s pristavkom, da velja to toliko bolj za delavce kovačnice v poljedelskem gospodarstvu, ker predstavlja samo pomožni organ tega gospodarstva in zato sploh ni gospodarsko podjetje v pravnem pomenu besede (SS Zgb, 9. junija 1938, R-S II, 980). Za kvalifikacijo poljedelskega odnosno gozdnega gospodarstva je odločilno, s katerim glavnim poslom se podjetje bavi:

če se bavi s poljedelstvom ali gozdarstvom samo postransko, spada spričo svojega industrijskega, obrtnega itd. značaja v smislu § 1 z. z. d. v obseg tega zakona (n. pr. proizvodnje špirita, SS Zgb, 7. maja 1937, R-S II, 979).

Obseg obrata v tehničnem smislu določa z. z. d. v § 2, ko postavlja za pojem obrata kot tehnično-proizvajalne edinice⁶ svojo posebno označbo: obrat je vsako organizirano delo v uvodoma navedenih panogah, ki se vrši na zaprtih ali zaprtih, posebej za to določenih krajih, in s pomočjo posebnega pomožnega osebja. — To mesto je edino, kjer postavlja z. z. d. pojem obrata v tehničnem smislu kot antitezo nasproti pojmu podjetja kot pretežno gospodarsko karakterizirani proizvodjalni edinici.⁷ Pri podrobni analizi te označbe vidimo, da vsebuje trojno karakteristiko obrata: tehnično-organizatorično (smotrna združitev proizvodjalnih činiteljev), krajevno (enotnost kraja obratovanja) in osebno (sodelovanje odvisnega pomožnega osebja).⁸ Ti znaki so objektivnega značaja, zato sama drugačna volja imetnika obrata ne more biti upoštevana.

⁶ T. j. združitev stvarnih, osebnih in nematerialnih proizvodjalnih činiteljev v dosego določenega, relativno stalnega tehničnega namena (prim. Jacobi, Betrieb und Unternehmen als Rechtsbegriffe, 1926, 10).

⁷ V ostalem z. z. d. ta dva pojma identificira (odnosno ju uporablja promiscue, prim. §§ 1, 30, 87) in razumeva pod obema predvsem obrt kot posebno panogo gospodarske dejavnosti, hkrati pa tudi obrate, kjer se ta dejavnost vrši. — Cit. dol. predstavlja edino označbo obrata v naši delovnopравни zakonodaji poleg določbe § 131 rud. zak. iz l. 1854, ki podaja objektivni obseg obrata v tehničnem smislu, navajajoč takratno vse vanj spadajoče dejavnosti. — O razlikovanju med obratom in podjetjem, ki ga je podčrtala zlasti nemška doktrina (Jacobi, gl. op. 6), prim. Bajič III, 72 ss ter tam navedeno literaturo.

⁸ Obratov, kjer dela lastnik sam, brez pomož. osebja, torej z. z. d. ne vključuje, kar je razumljivo z ozirom na njegovo socialnopolitično tendenco (zaščita odvisnih uslužbencev).

(Dalje prih.)

Književna poročila.

Dr. Tomšič Ivan: *Vojno in nevtralnostno pravo.* Nova Založba, Ljubljana, 1942. Str. 215.

V zadnjih desetletjih se je naša pravna literatura razrasla na vseh področjih, najmanj — vsaj v knjižni obliki — pa na področju meddržavnega prava. Ako izvzamemo nekaj raztresenih razprav po naših revijah in zbornikih, po večini le monografskega značaja, nismo imeli v tej panogi naše pravne znanosti nobenega dela. V tem vidim — mimo vseh stvarnih razlogov, ki to veliko pomanjkljivost naše pravne znanosti opravičujejo — zanimiv doprinos k problematiki naših odnosov do zunanjega sveta in naše velike zaostalosti v tem pogledu napram drugim narodom. Morda se ne motim, ako trdim, da ji moramo vsaj delno iskati razlage tudi v naši preveliki egocentričnosti.

Te misli so se mi same po sebi vsiljevale prav ob izidu tega „prvega znanstvenega spisa o vojnem in nevtralnostnem pravu v slovenskem jeziku“, kakor avtor sam označuje svojo meddržavnopravno monografijo, ki je seveda nadvse razveseljiv pojav. Zanimivo pa je, da tudi to pot še nismo dobili traktata o meddržavnem pravu, pač pa aktualni prikaz nedvomno najpomembnejšega dela tega prava — „očrt pozitivnih predpisov vojnega in nevtralnostnega prava“, kakor pisec označuje svojo monografijo v uvodu. Z njim je dr. Tomšič nedvomno izpolnil prav občutno vrzel v naši pravni literaturi in smo mu lahko iskreno hvaležni za ta njegov doprinos, čeprav bi bili širše publikacije še bolj veseli.

Pisec sam označuje svoje delo le za „očrt“ pozitivnih predpisov, ki se nanašajo na obdelano stvarino. Mislim, da je njegova oznaka zares najbolj točna, kajti kot očrt ima njegova monografija mnogo vrlin: shematično razporeditev stvarine, zgoščen prikaz, točno in enotno izrazoslovje, stvarno (vendar skoroda preveč suhoparno podajanje snovi), zlasti tudi dragocen dodatek imenskega in stvarnega kazala, vključno pregled najvažnejše literature. V okvir „očrta“ spada tudi točen pregled vseh formalnih virov vojnega in nevtralnostnega prava. Vse to ustvarja iz piščeve knjige precej pregleden priročnik vseh predpisov, ki se nanašajo na obdelano stvarino, in se ga v tem smislu lahko s pridom posluži vsak naš izobraženec. Zelo hvalevredno se mi zdi tudi piščevo prizadevanje, da za vsak pojem najde kar najprimernejši slovenski izraz, kar se mu je v glavnem odlično posrečilo. Škoda le, da se tega dosledno ni držal. Ne razumem, zakaj se ni na primer odločil za poslovenjenje „kontrabanta“ (tihotapsko blago), pri čemer samo mimogrede pripominjam, da obravnava pisec samo predmet vojnega tihotapstva, ne da bi pri tem posebej označil tudi pojem tihotapstva kot pojava „trgovanja z vojnim kontrabantom“. Verjetno izvira to iz prestroge naslonitve na tekste formalnih virov. Posrečen in točen se mi zdi izraz „zaseg“ (zasežba) za prizo in „zasežno pravo“ za „prizno pravo“, a spet ne vem, zakaj je avtor ostal dosledno pri „konfiskaciji“, ko pa imamo že dolgo tudi slovensko „zaplembo“. Glede drugih izrazov naj le pripomnim, da rabi pisec dosledno „pravomočen“, namesto edino pravilne in priznane oblike „pravnomočen“.

Spričo avtorjeve omejitve na pretežno opisovalno ali očrtno metodo, ki zgoščeno, a vestno beleži vse, kar je s posameznimi pojmi v zvezi, čeprav brez daljših razmotrivanj in merito in tudi brez lastnih pripomb polemičnega značaja, se mi podrobna analiza ne zdi potrebna. V skladu z navedeno avtorjevo metodo je knjiga vsebinsko zelo pre-

gledno in sistematično urejena. Prvi del obsega vojno pravo, drugi del nevtralnostno pravo, tretji del pa predpise o zasežnem pravu v vojni na morju in v zraku, kolikor jih lahko upravičeno imamo za dopolnilo tako vojnega kakor nevtralnostnega prava, a jim daje njih ločitev v posebno poglavje večjo preglednost. Dragoceni so nekateri primeri, ki delo poživljajo in olajšujejo razumevanje zgoščenega podajanja snovi. Točnost in izčrpnost avtorjeve obdelave snovi v naznačenem očrtnem smislu kažejo tudi avtorjeve pripombe pod črto, v katerih je med drugim upošteval tudi predpise italijanskega vojnega in nevtralnostnega zakona iz leta 1938, ki mu priznava izrazito sodobno stilizacijo, saj je Italija vnesla vanj ne le predpise meddržavnih pogodb, ki jih je sklenila, temveč tudi onih, ki jih sama ni podpisala, kakor tudi številne predpise običajnega prava, vse to pa z upoštevanjem prakse držav iz svetovne vojne 1914—18.

Navzlic uspešni izrabi očrtne metode v prikazu te važne tvarine meddržavnega prava, ki na splošno nikjer ne šepa, je avtor tu in tam le preskromen v podajanju nekaterih definicij in točnejših opredelitev pojmov, kar velja zlasti za prvi oddelek o splošnih predpisih vojnega prava, kjer bi nekoliko obsežnejša obdelava snovi ne škodovala, posebno še, ako naj knjiga služi tudi „pravniškemu naraščaju kot učni pripomoček“. Pri vsej zgoščenosti pa je avtor pojmovno in izrazoslovno točen, ako izvzamem nekaj manjših nasprotij, ki so morda le stilističnega izvora. Tako ugotavlja n. pr. na str. 14 glede londonske izjave o pomorskovojnem pravu iz leta 1909, da je „dejansko vsebina te neratificirane pogodbe obvezna, kolikor ima običajno pravno veljavo“, ter podobno na str. 17 o pariški izjavi iz leta 1856, da „ni dvoma o tem, da je vsebina te pogodbe za druge države obvezna kot običajno pravni predpis“, medtem ko na str. 23 omejuje te lastne pripombe takole: „Mogoče (!) je tudi, da je vsebina meddržavnih pogodb, ki so bile sicer podpisane, a ne ratificirane, obvezna zato, ker ima običajno pravno veljavo.“ Med „ni dvoma“ in „mogoče“ je prevelika razlika... V tem pogledu pogrešam tudi izčrpnjega tolmačenja meritorno zelo važne Martensove določbe k IV. haaškemu dogovoru o kopnovojnih zakonih in običajih, kakor tudi tolmačenja vpliva pridržkov (rezerv) in solidaritetnega pristavka, o čemer je govora na str. 25, na omejeno veljavo podobnega vojnega prava tudi v primeru, da gre za običajno pravne predpise.

Ker je kodificirano vojno pravo le partikularno meddržavno pravo, ki nikdar ne velja za vse države, obče meddržavno pravo pa je običajno pravne narave, je po mojem netočna tudi trditev na str. 31, da se „po občem meddržavnem pravu za pričetek vojne s pravnega stališča ne zahteva nujno formalna vojna napoved“, ker to ni le v nasprotju z običaji 19. stoletja, ki jih avtor sam navaja, temveč tudi z avtorjevo trditvijo, ki smo jo navedli zgoraj o veljavnosti pogodbenega vojnega prava za druge države, ko vendar III. haaški dogovor o pričetku sovražnosti iz leta 1907 zahteva, da se sovražnosti med pogodbenicami ne smejo pričeti „brez predhodnega in nedvoumnega naznanila, ki mora imeti obliko bodisi obrazložene vojne napovedi ali pa ultimata s pogojno vojno napovedjo“. Meni se zdi, da v tem primeru zares „ni dvoma o tem, da je vsebina te pogodbe (tudi) za druge države obvezna kot običajno pravni predpis“, saj ne gre za novo pravilo, temveč le za kodifikacijo splošno veljavnega običaja.

Smiselno je končno povsem netočen slovenski izraz „zapora morja“ za kvaziblokado. Morska blokada, katere pogoj je po pozitivnem pravu njena učinkovitost ali dejansko izvrševanje, je po slovensko zapora (ali zapora morja), medtem ko je kvaziblokada — prav zato, ker ne izpolnjuje pogoja o učinkovitosti — nepravna blokada, torej nepravna zapora morja. Govoriti torej smemo le o „pravi“ in „nepravi“ blokadi ali „pravi“ in „nepravi“ zapori morja, nikakor pa o blokadi in zapori morja (kvaziblokadi) kot nasprotju; primeren izraz za kvaziblokado je tudi „papirnata blokada“, nikakor pa ne samo „zapora morja“, kajti to je — blokada, saj že beseda „zapora“ kaže na učinkovitost.

Vse to pa ne manjša splošne ugodne sodbe o knjigi, ki sem jo podal že v uvodu tega poročila.

Dr. B. Vrčon.

Bogoslovska smotra. Zagreb. 1942. God. XXX. br. 2.

Čas. Ljubljana. 1942-XX. Let. XXXVI. št. 1—3.

Ekonomist. Zagreb. 1942. God. VII. br. 10—11—12.

Mjesečnik. Zagreb. 1942. God. LXVIII. br. 6.

Dr. Trofenik Rudolf: Kazenskopravna odgovornost vzgojitelja pri kaznovanju otrok. Posebni odtis iz Časa, XXXVI. Str. 10.

Dr. Trofenik Rudolf: Vzročna in pravna zavest. Fenomenološki prikaz. Odlomek iz inauguralne disertacije. Ljubljana. 1942-XX. Str. 16.

Razne vesti.

Kronika Društva „Pravnik“. Društvu so pristopili naslednji novi člani: **Smodej Dušan**, odvetnik v Ljubljani, **Kolenc Riko**, diplomirani pravnik v Mirni, **Simonič Anton**, viš. car. kontrolor v Pladini, **Banko Janez**, sodni pripravnik v Ljubljani, **dr. Vlach Josip**, notarski pripravnik v Ljubljani.

Važni pravni predpisi za Ljubljansko pokrajino, ki so bili izdani v zadnjem času. 1. Kr. uredba z dne 26. decembra 1941-XX št. 1583 o razširitvi osnovnih zakonov Kraljevine na ozemlja, priključena s kr. ukazom z dne 3. maja 1941-XIX št. 291 in z dne 18. maja 1941-XIX št. 452 (Sl. L. št. 109/1942). — 2. Podaljšanje zastaralnih rokov za me-nice (Sl. L. št. 144/1942). — 3. Uvedba vojaških služnosti z dne 24. junija 1942-XX (Sl. L. št. 223/1942). — 4. Določbe glede najema stanovanj in poslovnih prostorov z dne 24. junija 1942-XX (Sl. L. št. 231/1942). — 5. Kr. ukaz z dne 7. maja 1942-XX št. 645, zadevajoč določbe o od-svojitelnih, ustanovnih ali prenosnih pogodbah glede stvarnih pravic na nepremičninah, ležečih na ozemljih bivše Kraljevine Jugoslavije (Sl. L. št. 237/1942).

Nova italijanska zakonodaja. 1. S kr. ukazom z dne 16. marca 1942-XX je bilo odobreno in objavljeno besedilo „Predpisi o stečaju, izvenstečajni prisilni poravnavi, o poslovnem nadzorstvu in o prisilni upravni likvidaciji“. Zadnja oblika insolvenčnega postopka, pri nas še neznana, se uvede, ako je za podjetje, ki zaide v plačilno ne-

sposobnost, po zakonu otvoritev stečajnega postopka izključena. Gre za podjetja, ki so splošnega narodnogospodarskega pomena kakor predvsem zavarovalna, kreditna in pod. Splošna posledica prisilne upravne likvidacije je izguba pravice, upravljati in razpolagati z imovino z dolžnikove strani, za upnike velja enako obravnavanje. Ukaz je stopil v veljavo dne 21. aprila l. l. — 2. Kr. dekret z dne 20. aprila 1942-XX, G. Uff. 124, prinaša predpise, s katerimi se spravlja v sklad zakonik o civilnem postopku z državljskim zakonikom. Gre predvsem za terminološka vprašanja, ker je prvi navedeni zakonik izšel prej kakor poslednje knjige državljskega zakonika, pa je bilo treba zenačiti nekatere termine, tuptam spraviti tudi vsebino obeh zakonikov v sklad.

Civilna zakonodaja na Gorenjskem. Z naredbo z dne 24. aprila let. l. je bilo odrejeno, da velja na Gorenjskem in zasedenem Koroškem od 6. aprila 1941 dalje državljsko (z izjemo stanovanjskega zakona, delovnega prava in prava o dednih domačijah), trgovinsko in zemljiškoknjižno pravo v besedilu, kakor je v veljavi na Koroškem (§ 1). Prejšnje pravo, kolikor je v nasprotju s tem, se ne sme uporabljati (§ 2). Po istem načelu se obravnavajo tudi zemljiškoknjižne prošnje na temelju listin, ki so bile izdane pred 1. aprilom 1941 na ozemlju bivše Jugoslavije. Vendar se dovoljujejo zemljiškoknjižni vpisi do konca l. 1942. tudi na podstavi overovljenih prepisov, ako se verjetno izkaže, da so bili izvirniki zaradi vojne ali zasedbe uničeni oziroma izgubljeni (§ 8). Vsa razpolaganja in vse pravne posle o nepremičninah in njih priteklinah mora potrditi, da so veljavni, poverjenik državnega komisarja za utrditev nemštva (§ 17). Vendar se smejo na temelju dosedanjih predpisov do konca 30. septembra let. l. še izjavljati poslednje volje (§ 9). Roki za opravo pravnih dejanj, ki jih je bilo opraviti najkasneje do 30. junija let. l., se smatrajo za pravočasno opravljeni, ako se je zgodilo to vsaj v 60 dneh potem, ko je odpadel zadržek, nastal zaradi vojne ali zasedbe (§ 10). Inozemske trgovinske družbe si morajo izposlovati v šestih mesecih odobritev za nadaljnje obratovanje (§ 14).

Izvrševanje v prejšnjem odstavku omenjenega (civilnega) pravosodstva se poverja posebnim postavljenim sodnikom. Ti niso vezani na nobene predpise o postopku, ampak razpravljajo po prostem preudarku, kakor jim velevata smotrnost in enostavnost (§ 4). Razpravni jezik teh sodišč (prav za prav razsodišč) je nemški (§ 6). Sporazumi o pristojnostih, sklenjeni pred 6. aprilom 1941, se proglašajo za neveljavne (§ 12). Pravne stvari, ki so tekle pred 6. aprilom 1941 pred bivšimi jugoslovanskimi sodišči in še niso bile pravnomočno končane, se ne nadaljujejo in se ne smatrajo za tekoče. Stroške teh pravnih stvari trpi vsaka stranka svoje. O taki stvari vložiti stranka lahko novo tožbo ali predlog. Z odločbo o tej sme prisoditi sodnik v izjemnih primerih zmagoviti stranki tudi stroške prejšnjega nekončanega postopka. Vse to za stečaje, zapuščine in skrbstva ne velja, ti se vodijo naprej po novih predpisih (§ 7). Zoper razsodnikovo odločbo je dopustno pravno sredstvo v pravnih stvareh le, ako presega vrednost spornega predmeta 1800 mark ali ako gre za zakonsko ali otroško stvar. Pritožbeni senat sestoji iz treh sodnikov (§ 5). Tekoče izvršbe se nadaljujejo, razen če bi branili to javni interesi ali smotrnost, a po novih predpisih. Nove izvršbe na osnovi starih izvršilnih naslovov se praviloma ne dovoljujejo (§ 11). Postavljeni sodnik sme odkloniti uvedbo vsakega postopka, ako zahteva to javni interes (§ 16). Odvetniki in notarji potrebujejo za izvrševanje poklica dopustitve oz. pripustitve po šefu civilne uprave (§ 15).

MESTNA HRANILNICA LJUBLJANSKA

izplačuje

„A vista vloge“ vsak čas,
„navadne“ in „vezane“ po uredbi.

Pupilarno varna!

Sodno depozitni oddelek,
hranilniki, tekoči računi.

Za vse vloge in obveze hranilnice jamči

MESTNA OBČINA LJUBLJANSKA